

De kans op instroom in de WAO van personen met een arbeidsverleden van maximaal vier jaar

Een logistische regressieanalyse op een bestand van
personen die in 1999 tot de arbeidsmarkt toetraden

Dr. Th. Veld

Sociologie
Erasmus Universiteit Rotterdam

Juli 2007

Inhoudsopgave

1	Vraagstelling	4
1.1	Inleiding	4
1.2	Achtergrond van de onderzoeksvragen.....	4
2	Opbouw van het UWV-EUR bestand van kortwerkenden.....	8
3	Verschil tussen instroomkansen van werkenden en ‘kortwerkenden’ naar sector in 1999.....	13
3.1	Inleiding	13
3.2	De OSV-sectorindeling.....	14
4	Analyse WAO’ers uit het kortwerkenden bestand	26
4.1	Inleiding	26
4.2	Individuele achtergrondkenmerken van WAO’ers	26
4.3	De in- en uitstroomjaren van WAO’ers en mate van arbeidsongeschiktheid.....	26
4.3	De diagnose waarop arbeidsongeschikt verklaard.....	30
5	Kenmerken van werkenden en instroomkansen in arbeidsongeschiktheid	33
5.1	Inleiding	33
5.2	De analysetechniek	33
5.3	De modellen en hun verklarende kracht.....	37
5.4	De effecten van leeftijd en geslacht op instroomkansen in de WAO	46
5.5	Het effect van de factor sector op instroomkansen.....	49
5.6	Het effect van de factoren omvang en aantal van de dienstverbanden...	49
5.7	Het effect van stedelijkheid	51
6	Samenvatting en conclusies	52

1 Vraagstelling

1.1 *Inleiding*

Over het algemeen wordt arbeidsongeschiktheid in verband gebracht met slijtage in de loop van het werkende leven van de arbeidskracht van werknemers. Werknemers die in alle opzichten gezond van lijf en leden zijn en voldoende gekwalificeerd voor hun werk, zijn in mindere mate onderhevig aan dit slijtage-effect. Uit cijfers blijkt echter dat er ook werknemers zijn die al op jonge leeftijd arbeidsongeschikt worden verklaard. Het vermoeden is dat zij nog maar kort hebben gewerkt. Dit is een vermoeden omdat er tot nog toe geen aparte cijfers beschikbaar waren over arbeidsongeschiktheid onder werknemers met een kort arbeidsverleden. Zulke cijfers zijn onbekend omdat de administratieve overzichten die het UWV beschikbaar maakt het niet mogelijk maken om een onderscheid te maken tussen werknemers naar de lengte van hun arbeidsverleden. Wat alleen bekend is, is de leeftijd van de werknemers.

In dit onderzoek wordt voor het eerst een analyse gemaakt van de instroom van werknemers met een kort arbeidsverleden in de arbeidsongeschiktheid. Om deze analyse mogelijk te maken is op verzoek van de onderzoeker door het UWV een analysebestand opgebouwd. Dit bestand bestaat uit personen die in 1999 na een afwezigheid van langer dan één jaar in de beroepsbevolking - zij werkten niet in 1998 en genoten ook geen werkloosheidsuitkering - zijn gaan behoren tot de feitelijke beroepsbevolking. Het bestand bevat daarmee personen die voor het eerst zijn togetreden tot de beroepsbevolking of na minstens een jaar afwezigheid weer intraden in de beroepsbevolking. Van deze aldus geselecteerde personen is voor de jaren 2000 - okt 2005 nagegaan of zij in de arbeidsongeschiktheid terecht zijn gekomen.

1.2 *Achtergrond van de onderzoeksvragen*

Lange tijd is een aanname geweest dat een groot deel van de arbeidsongeschiktheid in en door het werk ontstaat doordat werknemers in de loop van hun arbeidsleven versleten raken met als gevolg dat ze de arbeidsbelasting niet langer meer kunnen dragen. De werknemers die het sterkst zijn (fysiek en anderszins) hebben minder te lijden onder deze slijtage en lopen een kleinere kans om met het stijgen van de arbeidsjaren uit te vallen. Dit is wel het *healthy worker effect* genoemd. Het gaat hierbij dus om een positief effect

omdat het kwaliteiten bij de werknemer betreft die ervoor zorgen dat deze ondanks de gebruikelijke arbeidsbelasting in zijn sector en werk minder snel dan gebruikelijk verslijt. Bezien vanuit dit proces van slijtage als oorzaak van arbeidsongeschiktheid roept het feit dat mogelijk werknemers al na een kort arbeidsverleden in de arbeidsongeschiktheid terecht komen, verwondering op. Het kan zijn dat dit groeiend verschijnsel van instroom in de WAO na een kort arbeidsverleden door een van de volgende vier ontwikkelingen veroorzaakt wordt: veranderingen in het werk, veranderingen in het arbeidsaanbod, veranderingen in de taakverdeling binnen de huishoudens waarvan de werknemers deel uitmaken en, tenslotte, het functioneren van de arbeidsongeschiktheidsregeling onder het oude regiem van de WAO. Op deze factoren geven we hieronder een toelichting.

De eerste mogelijke oorzaak voor vroege instroom in de WAO is dat waarschijnlijk de eisen die arbeid heden ten dage stelt, veranderd zijn in vergelijking met enkele decennia geleden. Dit kan het gevolg zijn van inhoudelijke veranderingen in het werk (bijv. stelt de taakhoud waarschijnlijk minder fysieke eisen, maar meer eisen in termen van sociale vaardigheden en zelfsturing) of van verschuivingen in de samenstelling van de werkgelegenheid (inkrimping van sectoren waarin arbeid een voornamelijk 'fysiek' karakter heeft tegenover groei van sectoren waarin het werk een meer 'mentaal' karakter heeft.)

De tweede mogelijke oorzaak is dat er zich veranderingen hebben voorgedaan in de samenstelling van het arbeidsaanbod in de afgelopen decennia. De meest in het oog springende verandering is de groeiende deelname van vrouwen aan arbeid in Nederland in de afgelopen decennia. De tweede verandering is dat de dominante opvatting en het ervaringsgegeven is geworden dat jongeren die een kwalificatieniveau hebben dat ligt beneden het zogenoemde startkwalificatieniveau moeite hebben om volwaardig te participeren in de huidige arbeidsprocessen. Gerekend vanaf de periode vlak na de Tweede Wereldoorlog toen de integratie van de categorie van ongeschoolde arbeiders (alleen basisonderwijs) werd geproblematiseerd, is het opvallend dat nu voor het eerst weer een discrepantie wordt geconstateerd tussen het laagst gekwalificeerde deel van het arbeidsaanbod (werknemers zonder zogenoemde *startkwalificatie*) en de arbeidsvraag.

De derde mogelijke oorzaak van de vroege instroom in arbeidsongeschiktheid sluit aan bij de waarneming onder de punten een en twee geformuleerd van veranderingen in de arbeidsvraag en het arbeidsaanbod. Niet alleen zijn de kwalificatie-eisen die het werk stelt en de kwalificaties die de werknemers meebrengen, veranderd, minder dan vroeger zijn werknemers volledig gericht op of beschikbaar voor het werk. Dit geldt met name voor de vrouwen die participeren in arbeid. Deze hebben veelal in de gezinnen waarvan zij als echtgenote/partner deel uitmaken omvangrijke zorg en opvoedingstaken. Bovendien stellen alle werknemers of ze nu man zijn of vrouw tegenwoordig hoge eisen aan het leven dat in meerdere opzichten bevredigend moet zijn. Ze streven niet alleen naar een redelijk welvaartsniveau, maar ook naar ontspanning en persoonlijke ontwikkeling en de opbouw van een gezin. De combinatie van deze wensen kan een zware druk leggen op het moderne individu en zijn gezin. Dit streven gelijktijdig meerdere doelen in het individuele leven te realiseren zien wij als een manifestatie van de individualiseringstrend die zich in de postmoderne samenleving voordoet. De zelfsturing die gevraagd wordt van een postmodern individu ten einde deze doelen te realiseren vergt een combinatie van kennis, vaardigheden en reflexieve capaciteiten die niet altijd aanwezig is. Mogelijk is dit de achtergrond van het gegeven dat een groeiend aandeel werknemers in de afgelopen periode op psychische gronden arbeidsongeschikt is verklaard.

Een vierde mogelijke oorzaak voor de instroom in de WAO na een kort arbeidsverleden is waarschijnlijk gelegen in de arbeidsongeschiktheidswetgeving en de uitvoeringspraktijk van arbeidsongeschiktheidskeuring. Daarin werd lange tijd eerder de nadruk gelegd op rechten en aanspraken in plaats van gezocht naar een samenstel van incentives en disincentives ten einde uitval te voorkomen en re-integratie te bevorderen. Het werken aan zo'n stelsel van incentives en disincentives is van de laatste jaren. In deze rapportage maken we een analyse op een bestand van werknemers die in 1999 startten met werken en we volgen tot 2005 in hun arbeidsloopbaan. Zij hadden nog maar beperkt te maken met het strengere regiem dat uitval probeert tegen te gaan van na 2000.

Het is denkbaar dat tegenwoordig als gevolg van de bovenstaande oorzaken een deel van de beroepsbevolking al na een kort arbeidsverleden instroomt in de WAO. Dit willen we aanduiden met de term *weak worker effect*. De bedoeling van dit onderzoek is te achterhalen welke achtergrondkenmerken van werknemers - en van de banen en organisaties waarin zij eventueel door die achtergrondkenmerken werkten - al na een kort arbeidsverleden van maximaal vier jaar leidden tot instroom in de WAO.

De omschrijving van de eerste drie van de voornoemde ontwikkelingstrends is globaal en speculatief van karakter. Het is dus nodig om een empirische onderbouwing te geven voor deze hypothetisch geformuleerde ontwikkelingstrends. Dit is niet eenvoudig. Het is zeker niet eenvoudig omdat er maar beperkt gedetailleerde of cross-sectionele empirische gegevens zijn over de instroom in de WAO over de periode van enkele decennia (zeg, de periode 1975 – 2005). Al helemaal niet zijn er gegevens over die periode van instroom in de WAO van enkele werknemers met een kort arbeidsverleden.

Er zijn echter in de cijfers omtrent de WAO-instroom de volgende aanwijzingen die suggereren dat zich veranderingen als boven aangeduid in de WAO-instroom hebben voorgedaan. De indicaties zijn:

- a. Een groei van het relatieve aandeel van jongeren, dat terecht komt in de WAO. Daarbij vatten we een jonge leeftijd op als een proxy of indirecte indicator voor een kort arbeidsverleden.
- b. Een groei van het relatieve aandeel van vrouwen, dat terecht komt in de WAO.
- c. Een groei van het relatieve aandeel van personen dat op basis van een psychische diagnose in de WAO terecht komt.

De interesse in dit onderzoek gaat uit naar personen die na een kort arbeidsverleden in de WAO terecht zijn gekomen. In eerste instantie is overwogen om deze personen in de WAO-bestanden te isoleren door daaruit WAO'ers met een leeftijd van kleiner dan 35 jaar te selecteren. Daarbij namen we aan dat jonge werknemers gewoonlijk een korter arbeidsverleden hebben dan oudere werknemers. Bij beschouwing van bijvoorbeeld het EPI-bestand komt echter al snel naar voren dat leeftijd een slechte proxy of benadering is van een kort arbeidsverleden. In het EPI-bestand van 2001 blijkt de WAO-instroom van dat jaar voor 11 procent te bestaan uit personen met een arbeidsverleden van een half tot vier jaar. Belangrijk is echter dat ook van de WAO-instromers van 15-25 en van 25-35 jaar een groot deel bestaat uit personen met een langer arbeidsverleden dan vier jaar. Deze leeftijdscategorieën bestaan dus voor een beperkt deel uit kortwerkenden. In het genoemde EPI-bestand heeft in de leeftijdscategorie van 15-35 jaar nog 76 procent van de WAO-instromers een arbeidsverleden van meer dan vier jaar.

In dit onderzoek is een poging gedaan om de instroomkansen van mensen met een kort arbeidsverleden op een zuivere manier te bepalen; niet via een proxy. Dit is gedaan door via koppeling van bestanden van het UWV te komen tot afbakening van een groep van werknemers die in het jaar 1999 de arbeidsmarkt hebben betreden. Van dit *cohort* van instromers op de arbeidsmarkt, is nagegaan hoeveel van hen al binnen een periode van maximaal vijf jaar (2000-2005) in de arbeidsongeschiktheid terecht zijn gekomen. Het is onze mening dat voor een goede analyse van de oorzaken van de WAO-instroom voor personen met een kort arbeidsverleden deze cohort-methode de voorkeur verdient. Zelfs zou men kunnen stellen dat de cohort-methode ook bij het berekenen van instroomkansen ongeacht de lengte van het arbeidsverleden, de voorkeur verdient. De cohort-methode voorkomt namelijk dat wijzigingen in de samenstelling van de beroepsbevolking in de loop van de jaren vertekenend inwerkt op de berekening van de instroomkansen naar achtergrondkenmerken.

2 Opbouw van het UWV-EUR bestand van kortwerkenden

Op aanwijzingen van de onderzoeker heeft het UWV een bestand gegenereerd van personen die in 1999 na minimaal een jaar niet gewerkt te hebben, in een baan aan de slag gingen. Deze geselecteerde personen zijn via de VPD en PIAV bestanden gevolgd in hun arbeidsloopbaan in de jaren tussen 2000 en 2005. Van hen kon zodoende worden vastgesteld of zij na een kort arbeidsverleden arbeidsongeschikt verklaard werden

Dit bestand van de instromers in 1999 in de beroepsbevolking bestond in eerste instantie uit 450.660 personen. Toen de samenstelling van dit bestand werd verkend, bleek het - zoals al was verwacht - voor een groot deel te bestaan uit personen van beneden de 25 jaar die bovendien in 1999 niet meer dan maximaal twee dagen werkten. Het is bekend uit analyses omtrent de beroepsbevolking dat veel jongeren in de beroepsbevolking in feite het volgen van onderwijs als hoofdactiviteit hebben. Zij werken in een zogenoemd bijbaantje om bovenop hun studiefinanciering aan de noodzakelijke inkomsten te komen om hun studerend leven te bekostigen. Natuurlijk zijn er ook jongeren van beneden de 25 jaar die werken als hoofdactiviteit hebben. Zij zullen doorgaans vier à vijf dagen per week werken.

Het bestand dat het UWV aanmaakte voor de onderzoeker is voor een eerste analyse uiteengelegd in twee delen. Het ene deel bestond uit instromers uit 1999

met een leeftijd lager dan 25 jaar en banen van twee dagen of minder per week; het tweede deel bestond zowel uit instromers tot 25 jaar met banen van meer dan twee dagen als uit alle instromers ouder dan 25 jaar. Op deze wijze probeerde de onderzoeker bij benadering van elkaar te onderscheiden: aan de ene kant scholieren plus studerende jongeren en aan de andere kant werkende jongeren plus werkende volwassenen. Het eerste deel van het UWV-bestand wordt hier aangeduid met de term *uitsluiters* en bestaat uit 224.932 records van personen. Het tweede deel van het UWV-bestand wordt aangeduid met de term *kortwerkenden* en bestaat uit 225.728 records van personen. De analyse van deze bestanden van uitsluiters en kortwerkenden wees op grote verschillen tussen beide bestanden inzake het onderwerp van dit onderzoek: arbeidsongeschiktheid. Van de personen uit het bestand van de uitsluiters werd tussen 2000 en 2005 0,5 procent toegelaten tot de arbeidsongeschiktheidsregeling en trad 0,3 procent (dit is zestiende van de WAO'ers) weer uit de arbeidsongeschiktheidsregeling. Bij de kortwerkenden lagen de percentages als volgt: 4.3 procent werd toegelaten tot de WAO (waarvan tweederde vrouwen) en 1.5 procent trad weer uit de WAO tussen 2000-2005.

Een aantal kenmerken uit het PIAV en VPD bestand werden in het *bestand van kortwerkenden* opgenomen, direct of in bewerkte vorm. Het ging om de volgende kenmerken.

Gsl	Het geslacht van de kortwerkende
Gbjr	Het geboortejaar van de kortwerkende aan de hand waarvan de leeftijd eind 1999 van de kortwerkende werd bepaald.
Wissel	Deze variabele indiceert of de kortwerkende in de VPD-bestanden over 2000-2005 <i>openvolgende</i> dienstverbanden te zien geeft of <i>overlappende</i> dienstverbanden.
atl_arb	Het aantal banen dat de kortwerkende in de beschouwde periode heeft gehad. Er zijn een aantal categorieën: <i>één afgesloten baan, één lopende baan, 2-4 banen, 5-10 banen, meer dan 10 banen.</i>

cod_sted	Deze variabele geeft aan wat de graad van stedelijkheid is van de woonplaats van de kortwerkende in 1999. Daarbij wordt een onderverdeling naar <i>vijf graden van stedelijkheid</i> gehanteerd
wao_anvj	Het jaar waarin de arbeidsongeschiktheid van een kortwerkende begon. Dit kenmerk is uit de aard der zaak alleen bekend voor kortwerkenden die arbeidsongeschikt zijn geworden.
wao_eind	Het jaar waarin de arbeidsongeschiktheid van een kortwerkende eindigde. Natuurlijk ook alleen bekend voor wao'ers.
cod_uit	Deze variabele zou informatie geven over de reden waarom een persoon uit de arbeidsongeschiktheid is uitgeschreven. Het bleek dat deze variabele louter en alleen uitschrijving uit de WAO ongeacht de uitschrijvinggrond bevatte. Deze variabele bleek daarom niet bruikbaar.
mate_ao	Het percentage waarvoor een arbeidsongeschikte is afgekeurd. Later zal blijken dat in dit bestand van kortwerkenden rond de 75 procent van de WAO'ers voor mee dan 80 procent is afgekeurd. Daarmee is deze variabele niet erg bruikbaar..
cod_wsw	Deze variabele geeft aan of een persoon een WSW'er is. Vanwege een geringe vulling is deze variabele niet gebruikt
dia_ps	Personen die arbeidsongeschikt zijn verklaard op psychische gronden.
dia_psb	Personen die arbeidsongeschikt zijn verklaard op bijzondere psychische gronden. Hieronder gaan we nog in op de psychische klachten uit de classificatie voor arbo en sv die we onder deze rubriek 'bijzondere psychische gronden' hebben geplaatst.

sector	De sector waarin de kortwerkende via zijn eerste baan kwam te werken in 1999. Van banen die eventueel volgden op deze eerste baan hebben we de sector waartoe deze behoorde, niet meegenomen.
ovl	Deze variabele geeft voor WAO'ers aan of de betreffende persoon is overleden. Vanwege geringe incidentie is deze variabele in de analyse niet meegenomen.
dagen1	Het gemiddeld aantal dagen dat de kortwerkende werkte in de onderzochte periode. De subcategorieën zijn: korter dan een dag, één dag oplopend tot vijf dagen.

Toelichting op de variabele bijzonder psychische gronden (dia_psb)

In het bestand van kortwerkenden is binnen de categorie 'afkeuring op psychische gronden' een deelcategorie 'bijzondere psychische gronden' onderscheiden. Met de laatste deelcategorie hebben we op het oog psychische klachten die ontstaan door tijdelijke of chronische overbelasting van min of meer 'normaal toegeruste' persoonlijkheden, door leergedrag of stagnatie in verwerkingsprocessen zoals rouw. Deze bijzondere psychische klachten willen we aldus onderscheiden van klachten die samenhangen met persoonlijkheidsstoornissen die een genetische achtergrond hebben en/of samenhangen met de bijzondere ontwikkelingsgeschiedenis van de persoonlijkheid. Onduidelijk is hoe valide het onderscheid is wat hier beproefd wordt. We hebben geen systematische procedure gehanteerd om de houdbaarheid van dit onderscheid bij psychologen te bepalen. De psychologen die wij spraken vinden het onderscheid te simpel.

Bij de keuring voor de WAO worden de psychische aandoeningen en gedragsstoornissen ingedeeld op basis van de classificatie voor arbo en sv. De aandoeningen en gedragsstoornissen uit de classificatie zijn beschreven in de DSM-III en DSM-IV. De volgende categorieën uit de classificatie voor arbo en sv hebben we ingedeeld in de categorie *diagnose bijzondere psychisch*. De variabele naam luidt: **dia_psb**.

P10 - Spanningsklachten (zoals piekeren, nerveuze spanning, geprikkeldheid en woede)

P61 - Aanpassingsstoornissen (rouwreactie, burn-out)

P62 – Reactie op ernstige stress (bijv. posttraumatische stress)

P63 – Angststoornis (zoals paniekstoornis, gegeneraliseerde angst, agorafobie).

P66 – Verslaving door psychoactieve middelen (waaronder verslaving door drank en drugs)

De restcategorie aan psychische aandoeningen omvat dan de volgende subcategorieën uit het classificatiesysteem voor arbo en sv. Conform de door ons beoogde onderscheiding gaat het daarbij vooral om persoonlijkheidsstoornissen.

- P60- Somatoforme stoornissen en persisterende somatoforme stoornissen. Overigens leveren een aantal klachten uit deze categorie volgens de nieuwere keuringsregels van de laatste jaren geen grond voor afkeuring meer op. Geen reden voor afkeuring als somatoforme stoornis leveren bijvoorbeeld: rugpijn en spanningshoofdpijn.
- P64- Persoonlijkheidsstoornis. (van bijvoorbeeld paranoïde, schizoïde, dissociële, theatrale aard, etc.)
- P65- Stemningsstoornissen (bipolair, neurotisch, depressief)
- P67- Organische psychose.
- P68 - Niet-organische psychose (bijvoorbeeld schizofrenie)
- P69- Overige psychische stoornissen. Deze laatste categorie is zoals te verwachten van een restcategorie erg breed. Er vallen onder anorexia en boulimia nervosa, maar ook gokverslaving en zwakzinnigheid.

De plaats van de categorieën P60 en P69 in bovenstaand rijtje is inhoudelijk merkwaardig, omdat de overige categorieën eenduidig persoonlijkheidsstoornissen betreffen. Het ging er ons echter in de eerste plaats om een zo zuiver mogelijke categorie 'bijzondere psychische gronden' te maken. De categorieën uit de tweede rij vormen ten opzichte van de eerste rij dus feitelijk een restcategorie. In het vervolg duiden we die restcategorie in de tabellen aan met de term: *diagnose overig psychisch*.

Uit het bovenstaande overzicht omtrent de opbouw van het bestand van kortwerkenden blijkt dat het een beperkt aantal kenmerken bevat om de determinanten van instroom in de WAO te analyseren. Twee kenmerken worden niet gemist: onderwijsniveau en etniciteit. Nagegaan is of deze kenmerken eventueel via het CBS waren 'bij te plussen'. Omdat het CBS niet voldoende dekking kon verschaffen voor het kenmerk onderwijsniveau is daarvan afgezien.

Zoals gezegd komen in het zogenoemde bestand van kortwerkenden geen personen voor van beneden de 25 jaar met banen van twee dagen of minder. Bij de exploratie van het bestand van kortwerkenden stuiten wij op een ons inziens merkwaardig gegeven. Het bleek dat ook in de leeftijdsklassen boven de 25 jaar de aandelen personen met banen van vier of vijf dagen in de minderheid waren. De precieze gegevens komen in een volgende paragraaf aan de orde. Deze bevinding omtrent het bestand van personen die in 1999 hun arbeidsloopbaan begonnen, intrigueert. Het suggereert dat veel personen die de arbeidsmarkt betreden dit in eerste instantie doen via parttime banen. De onderzoeker kent geen goede mogelijkheid om deze uitkomsten te checken met andere gegevens over instromende jaargangen op de arbeidsmarkt.

3 Verschil tussen instroomkansen van werkenden en ‘kortwerkenden’ naar sector in 1999

3.1 *Inleiding*

In deze paragraaf beschrijven we of de kansen op instroom in de WAO onder de zogenoemde kortwerkenden verschillen naar sekse, leeftijd, omvang van het arbeidsverband en de sector waarin men werkzaam was. Onder kortwerkenden verstaan wij personen die in 1999 hun arbeidsloopbaan zijn begonnen¹. In onze analyse gaan we na wat de kans voor deze kortwerkenden is om na maximaal vier jaar in de arbeidsongeschiktheid terecht te zijn gekomen. In het vervolg duiden we de kortwerkenden ook wel aan met de term: starters.

In het onderzoek naar de arbeidsongeschiktheid is het gebruikelijk om aan de hand van een reeks van maatstaven te bepalen wat de kans is van werknemers met bepaalde kenmerken op instromen in en uitstromen uit de arbeidsongeschiktheid en hoe de kenmerken van werknemers samenhangen met de mate waarin ze arbeidsongeschikt worden verklaard. Daartoe worden indicatoren berekend zoals de zogenoemde *arbeidsongeschiktheidsquote*, de *instroomkans*, de *uitstroomkans* en de *herstelkans*. Uit dit soort onderzoek komt keer op keer naar voren dat de getalsmatige instroom in de arbeidsongeschiktheid van vrouwen en jongere werknemers in de afgelopen decennia is gegroeid in

¹ In het bestand van kortwerkenden zitten personen die in het jaar 1999 een baan kregen én in het kalenderjaar 1998 niet werkten of werkloos waren. We weten natuurlijk niet of zij misschien in de jaren voor 1998 al hebben gewerkt.

verhouding tot die van mannen en oudere werknemers. Met name de kans op instroom van vrouwen ligt tegenwoordig veel hoger dan die van mannen. Zoals in de inleiding geformuleerd roept dit de vraag op wat de oorzaken daarvan zijn.

In deze paragraaf stellen we ons als doel om een vergelijking te maken tussen de instroomkansen in de WAO van werknemers (ongeacht de lengte van hun arbeidsverleden) naar sector met de instroomkansen in de WAO van onze zogenoemde kortwerkers. Daarbij zullen we tevens bezien welk aandeel deze kortwerkers uit 1999 vormen van het totaal van de werkers in 1999 uitgesplitst naar sector. Door het laatste wordt zichtbaar in welke sectoren in 1999 zich een grote instroom voordeed van personen die hun arbeidspad begonnen.

3.2 *De OSV-sectorindeling*

In de administratie van het UWV wordt gebruik gemaakt van de zogenoemde OSV sectorindeling. OSV betekent de Organisatiewet Sociale Verzekeringen (van 1997). Deze indeling die zo nu en dan wordt aangepast, onderscheidt in 2000 in totaal 69 sectoren. De indeling heeft een andere systematiek dan de Standaard BedrijfsIndeling (SBI) die wordt gebruikt door het CBS en in veel sociaal wetenschappelijk onderzoek. De OSV sectorindeling en de SBI indeling lijken overigens in bepaalde opzichten wel op elkaar. Dit heeft kennelijk te maken met het feit dat deze indelingen ontstaan zijn bij de overgang van de 19de naar 20ste eeuw vanuit de behoefte om de bedrijvigheid in Nederland te ordenen. Toen hadden economie en samenleving nog een sterk industrieel karakter, werd veel werk nog verricht binnen beroepen, en organiseerden werkgevers en werknemers zich op basis van beroep en bedrijfstak. Sindsdien hebben economie en samenleving zich ontwikkeld in de richting van een postindustriële samenleving waarin meer arbeid - met name die in de tertiaire en quataire arbeidssectoren - bedrijfsspecifiek in plaats van beroepsmatig van karakter zijn. Deze verschuiving in de maatschappelijke arbeidsverdeling weerspiegelt zich in de OSV- en SBI - sectorindelingen daarin dat de bedrijvigheid in de secundaire arbeidssector sterk is onderverdeeld naar afzonderlijke sectoren die vaak klein van omvang zijn en de sectorindelingen in de tertiaire en quataire sector grover van karakter zijn.

In de OSV-sectorindeling komen sectoren voor waarin in 1999 meer dan 325.000 verzekerden werkten. (Dit aantal is ongeveer 5% van het totaal aantal verzekerde personen). Het gaat om de sectoren: metaalindustrie (sectornummer 10), detailhandel en ambachten (nummer 17), de gezondheidssector (nummer 35, ruim 900.000 verzekerden), uitzendbedrijven (nr. 52), onderwijs en wetenschappen (nr.61, 400.000 verzekerden). Er komen daarnaast ook heel kleine sectoren voor van minder dan tienduizend verzekerden, ongeveer 0.15 % van het totaal aantal verzekerden. Om een paar kleine sectoren als voorbeeld te noemen: tabaksverwerkende industrie (2), baggerbedrijven (4), hout- en emballage-industrie, houtwaren etc. (5), havenclassificeerders (21), besloten busvervoer (30), binnenscheepvaart (22), visserij (23), koopvaardij (24). Een paar middelgrote sectoren met een aantal van 65.000 tot 325.000 verzekerden zijn: de agrarische sector (1), bouwbedrijf (3), reiniging (18), grootwinkelbedrijf (19), vervoer post (27), overig goederenvervoer (32), horeca algemeen (33), banken (38), overheid-provincies, gemeenten en waterschappen (64), politie en rechterlijke macht (62). Het zal duidelijk zijn dat naarmate de sectoren breder zijn zich daarbinnen meer variatie kan voordoen voor wat betreft de inhoud en zwaarte van het werk, de arbeidsverhoudingen en de organisatie van het langdurig ziekteverzuim. Dit ondanks het feit dat misschien de organisaties eenzelfde CAO volgen. Tevens zal de variatie tussen sectoren in WAO-instroompercentage kunnen toenemen naarmate de sectoren kleiner zijn. In grotere sectoren immers middelen zich verschillen tussen onderdelen van sectoren in termen van WAO-indicatoren uit naar een overall gemiddelde. We zullen, zoals eerder gezegd, geen poging doen om inhoudelijke verschillen in werkbelasting en uitvalbeleid in beeld te brengen en mee te nemen in dit onderzoek. We trachten slechts exploratief te bepalen welke individuele achtergrondkenmerken en welke sectoren leiden tot een verhoogde instroomkans in de WAO.

Op een paar sectoren geven we afzonderlijk wat toelichting. Van de 69 sectoren in 2000 zijn er een paar die niet of nauwelijks gevuld zijn. Sector 37: overheid dienstplichtig, kent geen vulling (meer) omdat Nederland in 1999 geen dienstplichtige militairen meer kent. De sector 36: overheidsdiensten overig, bestond tot 1999 uit personen werkzaam in WSW en WIW-verband. Sinds de WSW-bedrijven zijn verzelfstandigd en de ID-baniers niet meer direct in dienst zijn van gemeenten, worden de werknemers ondergebracht in een nieuwe sector nummer 67 met de titel: Werk en (re)ïntegratiebedrijven. Wij hebben deze sector 67 gevoegd bij sector 36 – overheidsdiensten overig. Tenslotte zijn tamelijk recent in de sectorindeling ingevoerd de afzonderlijke sectoren 68: railbouw en 69: telecommunicatie (vanaf 2000). Overigens kent deze sector telecommunicatie

afzonderlijk in ons bestand van kortwerkenden uit 1999 nog geen vulling. Alles bij elkaar komt het erop neer dat in onze overzichten hierna van de 69 sectoren er vier ontbreken vanwege het ontbreken van vulling of doordat ze samengenomen zijn met een voorloper. De ontbrekende sectoren zijn 37 en 67, 68 en 69.

De vergelijking tussen de instroomkans van werkenden in het algemeen per sector in de WAO enerzijds met de instroomkans van kortwerkenden per sector anderzijds maken we op basis van twee materiaalbronnen. Voor de werkenden in het algemeen hanteren we de cijfers die staan in de rapportage *Sectoranalyse WAO 2000* (hierna te noemen de Sectoranalyse 2000). Voor de kortwerkenden presenteren we onze eigen analyses op basis van het *UWV-EUR-bestand*.

Een korte toelichting op de instroomindicatoren die we hanteren is op zijn plaats. Daarbij is het nodig te benadrukken dat de indicatoren voor de werkenden en kortwerkenden **niet direct met elkaar zijn te vergelijken**. De technische toelichting maakt duidelijk waarom een directe vergelijking niet mogelijk is. In de Sectoranalyse wordt de volgende operationalisering van de indicator instroomkans gegeven. 'De WAO-instroomkans is gedefinieerd als: *de instroom in jaar T gedeeld door de gemiddelde verzekerde populatie in jaar T-1*. Degenen die in jaar T in de WAO terecht zijn gekomen zijn namelijk een jaar eerder ziek geworden'. In de Sectoranalyse zijn de jaren T en T-1 respectievelijk: 2000 (ofwel WAO'ers die instromen in 2000) en 1999 (het gemiddelde aantal verzekerden gedurende het jaar 1999). De instroomkans in de arbeidsongeschiktheid van kortwerkenden is gedefinieerd als: *het aantal personen dat in de loop van het jaar 1999 zijn arbeidsloopbaan is begonnen én in de loop van de daaropvolgende jaren 2000-2005 in de arbeidsongeschiktheid terecht is gekomen gedeeld door het totaal aantal personen dat in 1999 zijn arbeidsloopbaan is begonnen*. Degenen die in het jaar 1999 hun arbeidsloopbaan zijn begonnen en op de route richting WAO belanden, vallen het gehele jaar 2000 of een gedeelte van dat jaar onder het regiem van de ziektewet. De indeling van de kortwerkenden naar sector is gebaseerd op de gegevens omtrent hun banen in 1999. Zoals eerder gezegd bestaat het UWV-EUR-bestand zelfs als potentiële scholieren en studenten er uit zijn weggelaten voor de meerderheid uit personen met banen van drie dagen of minder. Dit kan er op duiden dat het bestand van de kortwerkenden bestaat uit werknemers die uiterst mobiel zijn. Dit kan betekenen dat eventuele opeenvolgende banen van deze werknemers niet binnen de sector zijn gebleven waaraan ze zijn toegedeeld in dit bestand op basis van hun eerste baan in 1999. De instroom in de WAO over de jaren 2001-2005 van starters uit 1999 is bepaald omdat er in de beleidsdiscussie over de WAO-regeling herhaaldelijk twijfel is geuit betreffende

de vraag of werknemers met een korter arbeidsverleden dan vier jaar tot de WAO zouden moeten worden toegelaten.

De instroomkansen berekend in de Sectoranalyse 2000 en over het bestand van kortkwerkenden hebben uiteenlopende referentiepopulaties in de noemer van het quotiënt. Bij de eerste indicator gaat het om alle verzekerden/werkenden in het jaar 1999, bij de tweede indicator gaat het om alle personen die in 1999 met hun arbeidsloopbaan startten. De laatsten, startende werknemers in een sector, vormen natuurlijk een klein deel van de totale werkende bevolking (exclusief werklozen) in een sector. In de tabellen en grafieken hieronder hebben we om dit zichtbaar te maken het verhoudingscijfer opgenomen van de starters gedeeld door totale werkende bevolking in een sector. Des te hoger deze indicator des groter het aandeel starters ten opzichte van de werkenden in de betreffende sector. De hoogste cijfers vinden we voor de sectoren 52: de uitzendbureaus, en 1: de agrarische sector. In deze sectoren bestaat in 1999 respectievelijk 16,2 en 10.12 procent van de werkenden uit starters. In andere sectoren liggen deze percentages veel lager. Een hoog percentage starters wijst op een vlottende beroepsbevolking in een sector.

De referentiepopulaties in de noemer van de instroomkansen uit de Sectoranalyse en uit het bestand van kortwerkenden zijn dus verschillend, maar betreffen wel aspecten van de beroepsbevolking in hetzelfde kalenderjaar 1999. De verschillen tussen de teller van de quotiënten uit de Sectoranalyse en het bestand kortwerkenden zijn nog groter. In de teller van de instroomkans van de Sectoranalyse staan de personen die in het jaar 2000 in een sector zijn ingestroomd in de arbeidsongeschiktheid. De teller van de instroomkansen berekend over het bestand kortwerkenden is: de som van de instroom in de arbeidsongeschiktheid die zich heeft voorgedaan over de periode 2000-okt 2005.

Kan men deze instroomkansen uit de Sectoranalyse en over het bestand kortwerkenden met elkaar vergelijken? Uit het vorenstaande blijkt dat dit *niet direct* kan worden gedaan. Kan er bij benadering een vergelijking worden gemaakt tussen de genoemde instroomkansen? Deze onderzoeker meent dat de volgende *indirecte* vergelijking tussen de genoemde instroomkansen een indicatie geeft voor de overeenkomst tussen de instroomkansen van alle werknemers met die van kortwerkenden. Een faire vergelijking ontstaat als de instroomkans van kortwerkenden wordt vergeleken met vier maal de instroomkans van werkenden uit de Sectoranalyse. Immers bij de kortwerkenden wordt de instroom in de WAO bepaald over vier jaar (de periode 2000-2005 minus een jaar ziekte). Bij de werkenden wordt de instroomkans berekend over een jaar).

Indien de instroomkans van de starters overeen zou komen met de instroomkans van alle werkenden dan zou de instroomkans voor de starters ruim het viervoudige kunnen zijn van die voor alle werkenden. Het ligt niet erg voor de hand dat de starters een instroomkans hebben die ruim vier keer hoger is dan die voor alle werkenden in een sector, als we veronderstellen dat vooral slijtage leidt tot arbeidsongeschiktheid. We mogen immers aannemen dat de gemiddelde leeftijd van de populatie van werkenden en daarmee hun de lengte van hun arbeidsverleden behoorlijk hoger ligt dan het arbeidsverleden van vier jaar van ons starterbestand. Omdat steeds weer uit WAO-analyses blijkt dat de WAO-instroomkans toeneemt met het stijgen van de leeftijd, zouden we mogen verwachten dat de instroomkans van de starters op een flink lager niveau ligt. Het is echter maar de vraag of de instroomkansen van de starters per sector ook werkelijk op een beduidend lager niveau ligt. Is dit niet het geval dan is er kennelijk sprake van een *weak-worker effect*.

In tabel 1 presenteren we een viertal gegevens uit de analyse naar sector uit de Sectoranalyse 2000 en het kortwerkenden bestand.

1. het totale aantal werkenden in de sector in 1999.
2. de WAO-instroomkans uit de Sectoranalyse
3. de WAO-instroomkans voor de kortwerkenden
4. het percentage kortwerkenden in 1999 ten opzicht van alle werkenden in 2000.

In de figuur op pagina 16 staan dezelfde gegevens uitgezonderd de eerste indicator: het totale aantal werkenden per sector. De figuur toont drie series van gegevens. De cijfers op de horizontale as verwijzen naar de nummers van de sectoren. Omdat sector 36 niet gevuld was, wordt dit cijfer overgeslagen. De nummers 36 en volgende verwijzen dus steeds naar de sector die een nummer hoger ligt. Dus 36 is sector 37 en 37 is sector 38 en zo verder. In de figuur verwijst serie 1 naar de WAO-instroomkans uit de Sectoranalyse voor alle werknemers. De WAO-instroomkansen van de sectoren schommelen tussen de 0.82 (horeca algemeen) en de 2,77 (slagers overig). Serie 2 toont de de WAO-instroomkansen van de starters uit 1999 naar sector. Deze WAO-instroomkansen vertonen een grotere variatie, ze liggen tussen de 0 procent (overig personenvervoer te land/in de lucht en ook mortelbedrijf) en 14.35 procent (provincies, gemeenten en waterschappen). Serie 3 tenslotte geeft het percentage dat de starters in 1999 uitmaken van het (gemiddeld) totaal aantal werknemers gedurende 1999. Het percentage starters varieert van 0.35 (mortelbedrijf) tot 16.20 (uitzendbureaus).

In de tabel is het volgende te lezen. De totale werkende bevolking (exclusief werklozen) was in 1999: 6.555.906. Het kortwerkendenbestand bevat gegevens over 225.622 starters. De starters vormen 3.89 procent van de totale werkende bevolking in 1999. De gemiddelde WAO-instroomkans bij de Sectoranalyse 2000 bedraagt 1,53 procent. De instroomkans voor het kortwerkendenbestand bedraagt 4,3 procent. De instroomkans voor de starters is dus 2,81 maal die uit de sectoranalyse. Dit cijfer is laag in de zin dat het ruim vier keer hoger zou zijn indien de instroomkans van starters ongeveer gelijk zou zijn aan de WAO-instroomkans voor alle werknemers. Zoals gezegd zou dat onwaarschijnlijk zijn gegeven de lagere leeftijd en het korte arbeidsverleden van de starters.

Tabel 1 Vergelijking van instroomkansen uit de Sectoranalyse WAO 2000 met de instroomkansen in de WAO voor kortwerkenden

					Instroom k. starters/ instroom k. WAO 2000
		gegevens uit sectoranalyse WAO 2000	Gegevens kortwerkend en bestand	Starters als % verz. pop.	
		<i>Kolom 3</i>	<i>Kolom 4</i>	<i>Kolom 5</i>	<i>Kolom 6</i>
Sector		verz pop	Instroomkan s	Instroomkan s	<i>Kolom 7</i>
1	Agrarisch bedrijf	129.834	1.52	1.69	10.12
2	Tabakverwerkende industrie	8.410	1.57	6.82	0.52
3	Bouwbedrijf	196.728	1.64	5.23	1.44
4	Baggerbedrijf	4.936	0.89	1.49	1.36
5	Houten emballage-industrie, houtwaren etc.	9.024	1.63	4.02	2.21
					Instroom k. starters/ instroom k. WAO 2000
		gegevens uit sectoranalyse WAO 2000	Gegevens kortwerkend en bestand	Starters als % verz. pop.	
		<i>Kolom 3</i>	<i>Kolom 4</i>	<i>Kolom 5</i>	<i>Kolom 6</i>
Sector		verz pop	Instroomkan s	Instroomkan s	<i>Kolom 7</i>
6	Timmerindustrie	11.242	1.24	8.47	1.05
7	Meubel- en orgelbouwindustrie	22.761	1.46	6.46	2.11
8	Groothandel in hout, zagerijen	8.556	1.13	6.93	1.18

	etc.					
9	Grafische industrie	54.831	1.4	4.39	1.33	3.14
10	Metaalindustrie	154.148	1.61	6.88	0.76	4.27
11	Elektrotechnische industrie	67.332	1.33	5.36	1.33	4.03
12	Metaal- en technische bedrijfstakken	356.209	1.16	5.55	1.66	4.78
13	Bakkerijen	37.490	1.31	3.63	3.74	2.77
14	Suikerverwerkende industrie	13.136	2.63	14.29	1.07	5.43
15	Slagersbedrijven	17.832	1.37	4.13	3.94	3.02
16	Slagers overig	25.609	2.77	6.60	3.79	2.38
17	Detailhandel en ambachten	391.094	1.4	4.26	3.08	3.05
18	Reiniging	144.896	2.31	6.38	7.49	2.76
19	Grootwinkelbedrijf	262.641	1.14	7.97	1.59	6.99
20	Havenbedrijven	46.815	1.29	5.03	2.04	3.90
21	Havenclassificeerders	2.469	2.31	1.22	3.32	0.53
22	Binnenscheepvaart	7.142	1.15	1.50	5.60	1.30
23	Visserij	1.133	2.38	2.27	3.88	0.95
24	Koopvaardij	5.849	1.76	4.04	4.65	2.30
25	Vervoer KLM	28.763	2.04	4.07	0.60	1.99
26	Vervoer NS	22.531	1.72	10.64	0.42	6.19
27	Vervoer posterijen	100.106	1.07	3.18	1.60	2.97
28	Taxi- en ambulancevervoer	31.338	1.56	5.96	4.60	3.82
29	Openbaar vervoer	10.578	2.25	10.00	0.28	4.44
30	Besloten busvervoer	6.178	1.57	5.08	1.91	3.24
31	Overig personenvervoer te land/in de lucht	2526	0.95	0.00	5.58	0.00
32	Overig goederenvervoer te land/in de lucht	127.886	1.38	5.55	1.96	4.02
33	Horeca algemeen	233.331	0.82	2.58	5.10	3.14
34	Horeca catering	17.835	2.8	11.25	3.49	4.02
35	Zorg, geest en mij. Belangen	901.754	1.86	6.42	2.89	3.45
36	Overheidsdiensten=(WIW, WSW)	127.864	2.09	4.33	4.03	2.07
38	Banken	131.654	1.29	3.84	1.09	2.98
39	Verzekeringswezen en ziekenfondsen	51.468	1.46	7.11	0.87	4.87
						Instroom k. starters/ instroom k. WAO 2000
		gegevens uit sectoranalyse WAO 2000	Gegevens kortwerkend en bestand	Starters als % verz. pop.		
		<i>Kolom 3</i>	<i>Kolom 4</i>	<i>Kolom 5</i>	<i>Kolom 6</i>	<i>Kolom 7</i>
Sector		verz pop	Instroomkan s	Instroomkan s		

40	Uitgeverij	35.197	1.65	4.68	2.25	2.83
41	Groothandel I	144.558	0.97	3.89	2.04	4.01
42	Groothandel II	278.340	1.27	3.73	3.13	2.93
43	Zakelijke dienstverlening I	79.554	0.94	3.07	2.46	3.27
44	Zakelijke dienstverlening II	257.799	0.86	3.23	3.67	3.76
45	Zakelijke dienstverlening III	246.059	1.32	4.68	2.85	3.55
46	Zuivelindustrie	10.954	1.45	9.52	0.58	6.57
47	Textielindustrie	12.917	2.23	7.38	1.15	3.31
48	Steen-, cement-, glas- en keramische ind.	28.028	1.88	6.50	1.15	3.46
49	Chemische industrie	87.187	1.45	6.58	1.20	4.54
50	Voedingsindustrie	63.215	1.68	6.07	1.88	3.61
51	Algemene industrie	64.616	1.79	3.92	2.29	2.19
52	Uitzendbedrijven	364.625	2.09	3.00	16.20	1.43
53	Bewakingsondernemingen	19.483	1.44	11.20	2.02	7.77
54	Culturele instellingen	56.377	1.09	2.08	4.78	1.91
55	Overige takken van bedrijf en beroep	40.980	1.94	7.24	2.70	3.73
56	Schildersbedrijf	28.582	2.12	7.01	1.15	3.31
57	Stukadoorsbedrijf	9.807	2.09	7.83	2.21	3.75
58	Dakdekkersbedrijf	4.852	1.79	6.90	1.79	3.85
59	Mortelbedrijf	1.998	1.45	0.00	0.35	0.00
60	Steenhouwersbedrijf	351	1.71	0.00	2.85	0.00
61	Overheid, onderwijs en wetenschappen	406.354	1.57	2.42	2.66	1.54
62	Overheid, rijk,politie,rechterlijke macht	167.606	1.3	2.94	0.87	2.26
63	Overheid, defensie	77.070	0.58	0.52	1.26	0.89
64	Overh. provincies, gem. Waterschappen	205.354	1.5	14.35	1.34	9.57
65	Overheid, openbare nutsbedrijven	35.646	1.07	0.00	0.78	0.00
66	Overheid, overige instellingen	42.141	1.42	7.75	1.01	5.46
Totaal		6.555.906	1.53	4.3	3.89	2,81

Interessant is het om naar de afzonderlijke sectoren te kijken. Dan immers zien we dat er sectoren zijn die een aandeel starters hebben dat boven het gemiddelde voor alle sectoren van 3.89 ligt. Dan ook zien we dat er sectoren zijn die een instroomkans hebben voor starters die boven de gemiddelde instroomkans ligt. We vermelden de sectoren die in deze opzichten opvallen hieronder.

In de bovenstaande tabel 1 hebben we vet aangegeven sectoren die op enkele van de indicatoren een bovengemiddeld cijfer vertonen. In de kolom percentage starters kan worden gelezen welke sectoren een bovengemiddelde instroom van starters vertonen (boven de 3,89 procent, wat het gemiddelde is voor alle sectoren). In de kolom WAO-instroomkans starters hebben we de sectoren met een bovengemiddeld cijfers vet aangegeven. Sectoren met een WAO-instroom voor alle werkenden die ligt op twee procent of hoger hebben we ook vet aangegeven.

De sectoren die een bovengemiddelde instroom van starters hebben in 1999 die aan het werk gaan in de sector (boven de 3.89 procent) zijn: 1: de agrarische sector; 18: reiniging; 22: binnenscheepvaart; 24: koopvaardij; 28: taxi-en ambulancevervoer; 31: overig persoonsvervoer; 33: horeca algemeen; 52: uitzendbureaus; 54: culturele instellingen

De sectoren met een bovengemiddelde WAO-instroomkans van de starters (beduidend boven de 4.3) zijn ook vet aangegeven. Het zijn: 2: tabaksverwerkende industrie; 3: bouwbedrijf; 6: timmerindustrie; 7: meubel- en houtbewerking; 8: groothandel hout, zagerijen, etc.; 10: metaalindustrie; 11: elektrotechnische industrie; 12: metaal- en technische bedrijfstakken; 14: suikerverwerkende industrie; 16: slaggers overig; 18: reiniging; 19: grootwinkelbedrijf; 20: havenbedrijven; 26: vervoer NS; 28: taxi-en ambulancevervoer; 29: openbaar vervoer; 32: overig goederen vervoer; 34: horeca catering; 35: zorg, geestelijke en maatschappelijke belangen; 39: verzekering en ziekenfondsen; 46: zuivelindustrie; 47: textielindustrie; 48: steen, cement, glas en keramische industrie; 49: chemische industrie; 50: voedingsindustrie; 53: bewakingsondernemingen; 55: overige takken van bedrijf en beroep; 56: schildersbedrijven; 57: stukadoorsbedrijven; 58: dakdekkerbedrijven; 64: provincies, gemeenten en waterschappen; 66: overheid, overige instellingen.

Er is een reeks van sectoren die een hoge WAO-instroomkans hebben voor het totaal van de werknemers. De gemiddelde WAO-instroomkans voor alle werknemers is 1,53 procent. We hebben met vet aangegeven de sectoren met een WAO-instroomkans van 2 procent of hoger. Het zijn: 14: suikerverwerkende industrie; 16: slaggers overig; 18: reiniging; 21: havenclassificeerders; 23: visserij; 25: vervoer KLM; 29: openbaar vervoer; 34: horeca catering; 36: voormalige

overheidsdiensten (WIW, WSW); 47: textielindustrie; 52: uitzendbureaus; 56: schildersbedrijven; 57: stukadoorsbedrijven.

Tenslotte hebben wij gekeken naar sectoren die een bepaalde combinatie van de hoogte van indicatoren hebben die hen interessant maken. Interessant omdat zij kennelijk een grote bijdrage leveren aan de WAO-instroom in het algemeen en die van starters in het bijzonder.

Er zijn een reeks van sectoren die zowel voor alle werknemers als voor de starters een bovengemiddelde WAO-instroomkansen kennen, maar die een relatief lage toestroom van starters kennen. Dit zijn de volgende sectoren: 14: *Suikerverwerkende industrie*; 16: *slagers overig*; 29: *openbaar vervoer*; 34: *horeca catering*; 47: *textielindustrie*; 56: *schildersbedrijf*; 57: *stucadoorsbedrijf*. Geen van deze sectoren heeft een grote omvang. Het profiel van deze sectoren suggereert dat op een of andere manier het werk fysiek en/of psychisch erg belastend is. Er is een sector die een hoge WAO-instroomkansen heeft voor starters, maar niet voor alle werknemers, en een hoge instroom van starters in de sector, dit is de sector: *taxi- een ambulance vervoer*. Tenslotte is er een sector die gekenmerkt wordt door zowel een hoge WAO-instroomkansen voor alle werkenden als voor de starters en tevens een grote instroom van starters heeft, dit is de sector 18: *reiniging*. De sector uitzendbedrijven heeft wel een hoge WAO-instroomkansen voor alle werkenden, maar niet voor de starters, terwijl de starters wel een hoog percentage vormen van de werkenden in 1999. Mogelijk treedt er een negatief selectie-effect op voor toetreden tot de WAO voor starters in deze sector. Wij vermoeden dat in de uitzendbedrijven langdurig zieke werknemers vanwege tijdelijke arbeidscontracten niet of nauwelijks een ziekteperiode van een jaar volmaken, waarop ze voor de keuringsarts zouden kunnen verschijnen.

Op de volgende pagina 19 zijn de gegevens uit tabel 1 verwerkt in figuur 1. In de figuur komen de sectoren met opvallende instroompercentages en percentages starters visueel direct naar voren. De gegevens uit kolom 4: *de instroomkansen in de WAO per sector uit de Sectoranalyse WAO 2000* staan in serie 1. De gegevens uit kolom 5: *de instroomkansen in de WAO van de starters naar sector* staan in serie 2. De gegevens uit kolom 6: *het percentage dat de starters uitmaken van de totale werkende bevolking per sector* staan in serie 3.

In de bovenstaande vergelijking van de instroomkansen voor alle werknemers per sector ten opzichte van de starters is op geen enkele manier meegewogen het verschil in opbouw van de bestanden van werkenden en kortwerkenden per sector naar sekse en leeftijd. Omdat we weten dat de instroomkansen naar sekse en leeftijd variëren zou de vergelijking beter worden bij incorporatie van deze

kenmerken. Deze specifieke vergelijkingen maken we hier echter niet. We stappen over naar een beschrijving van de WAO'ers uit het bestand van kortwerkenden in paragraaf 4 en gaan in paragraaf 5 na in hoeverre de hoogte van de instroomkansen in de WAO van de kortwerkenden samenhangen met hun individuele achtergrondkenmerken, de sector waarin ze werken en regio waarin ze wonen.

4 Analyse WAO'ers uit het kortwerkenden bestand

4.1 *Inleiding*

Het aantal personen onder de ruim 227 duizend starters uit 1999 dat in de arbeidsongeschiktheid terecht is gekomen bedraagt 9.640. In deze paragraaf wordt een beschrijving gegeven van de verdeling van deze WAO'ers over kenmerken als de mate van arbeidsongeschiktheid, het instroomjaar en uitstroomjaar, en de diagnose waarop zij zijn afgekeurd. Verder maken we voor een aantal kenmerken een vergelijking tussen de WAO'ers uit het kortwerkendenbestand en het totale bestand van kortwerkenden.

4.2 *Individuele achtergrondkenmerken van WAO'ers*

De verdeling naar sekse van de WAO'ers in het kortwerkendenbestand wijkt af van de verdeling in het totale bestand van kortwerkenden. In het totale bestand is de samenstelling naar man – vrouw: 41,7 versus 58,3 %, in het WAO-deelbestand: 32,9 man en 67,1 vrouw. Later zullen we laten zien hoe veel hoger daarmee de instroomkans is van vrouwen ten opzichte van mannen in het bestand van kortwerkenden.

Tabel 2. WAO'ers en kortwerkenden naar geslacht

	Wao'ers		Kortwerkenden	
	Aantal	%	Aantal	%
Man	3.171	32.9	94.031	41.7
Vrouw	6.469	67.1	131.696	58.3
Totaal	9.460	100.0	225.727	100.0

4.3. *De in- en uitstroomjaren van WAO'ers en mate van arbeidsongeschiktheid*

Gaan we na omtrent de starters uit 1999, hoeveel van hen in de daarop volgende jaren 2000-2005 instroomden in de WAO, dan zien we dat de instroom in 2001 het hoogst ligt en dan afneemt. Het jaar 2000 is voor deze WAO'ers het jaar waarin voor de meesten van hen het eerste ziektejaar zich voordeed; de wachtperiode voordat keuring en eventuele toelating tot de WAO kan plaats vinden. Uit het feit dat de instroom in 2001 het hoogst is en daarna geleidelijk af neemt, maken we op dat bij een deel van de intreders in de beroepsbevolking al direct na de start van de arbeidsloopbaan blijkt dat zij niet voldoende arbeidsgeschikt zijn. Dit suggereert dat bij hen of plotseling optredend onheil leidt tot arbeidsongeschiktheid – mogelijk leidt gebrek aan arbeidservaring tot betrokkenheid bij arbeidsongelukken - of dat al langer aanwezige latente klachten leiden tot arbeidsongeschiktheid.

Tabel 3: De verdeling van de WAO'ers uit het jaarcohort 1999, over verschillende jaren dat zij in de WAO instroomden

	Frequency	Percent
2000	1.139	11.8
2001	2.757	28.6
2002	2.400	24.9
2003	1.854	19.2
2004	1.460	15.1
2005	30	.3
Total	9.640	100.0

Belangrijk is dat een deel van de WAO'ers na korte tijd ook weer uitstroomt uit de WAO; zie tabel 4. Van het totale aantal instromers in de WAO van 9.640 vloeien er binnen de in het onderzoek overziene periode van 2000 – 2005 weer 3.320 uit; dit is 34,4 procent van de WAO'ers. De uitstroom loopt op tot 2003 en daalt dan weer.

Waar we ook naar gekeken hebben, is of vrouwen misschien relatief sneller de WAO instromen dan mannen. Er wordt immers wel gezegd dat vrouwen met klachten makkelijker en dus misschien ook sneller door de keuringsartsen worden afgekeurd dan mannen. Daartoe hebben we gezien of vrouwelijke WAO'ers sneller dan mannelijke WAO'ers in de WAO waren ingestroomd vanuit het startersbestand. Dit bleek niet het geval te zijn. Ook hebben we gekeken of WAO'ers uit een hogere leeftijdscategorieën vroeger instroomden in de WAO dan WAO'ers uit lagere leeftijdscategorieën. Ook dit bleek niet het geval te zijn. Er is een lichte samenhang maar die heeft mogelijk vooral te maken met de uiteenlopende regelingen in de arbeidsongeschiktheidswetgeving voor respectievelijk jongeren (de WAJONG) en ouderen van 55 plus. De laatsten worden mogelijk sneller afgekeurd omdat zij de pensioengerechtigde leeftijd beginnen te naderen.

Tabel 4 Aantallen WAO'ers uitgestroomd uit de WAO in jaren 2000 - 2005

	Frequency	Percent
2000	62	.6
2001	358	3.7
2002	719	7.5
2003	901	9.3
2004	835	8.7
2005	445	4.6
Niet uitgestroomd	6.320	65.6
Totaal	9.640	100.0

De verdeling van de WAO'ers naar de omvang van de arbeidsongeschiktheid staat in tabel 5. De grote meerderheid van de WAO'ers uit het bestand kortwerkenden is voor 80% of meer afgekeurd, namelijk 74,3 procent.

Bij een kruistabelanalyse van de mate van arbeidsongeschiktheid met het jaar van instroom blijkt dat er een licht negatief verband is: bij een hoge mate van arbeidsongeschiktheid vindt de instroom wat vaker plaats in de lage jaren van de reeks 2000-2005. De kruistabel geven we hier niet weer. Deze licht negatieve

samenhang ontstaat vooral doordat in de meest bevolkte subcategorie van graad van arbeidsongeschiktheid (74,3 procent van de WAO'ers is voor 80 procent of meer afgekeurd) de instroom wat sterker in de vroege instroomjaren plaats vindt. Het lijkt ons voor de hand liggend dat in de categorie met het hoogste afkeuringpercentage de instroom relatief vroeg plaats vindt; immers bij evidente aanwezigheid van afkeuringgronden zal een afkeuring waarschijnlijk sneller plaats vinden.

Bij een kruistabelanalyse komt geen verband naar voren tussen graad van arbeidsongeschiktheid en mate van uitstroom uit de WAO. Dit is een opvallende uitkomst want men zou verwachten dat mensen met een lage graad van arbeidsongeschiktheid meer kans zouden hebben op uitstroom uit de WAO. De verdeling van de uitstromers naar graad van arbeidsongeschiktheid staat in de onderstaande tabel.

Tabel 5 De WAO'ers naar het percentage waarvoor ze zijn afgekeurd

	Frequency	Percent
minder dan 15%	131	1.4
15%-25%	677	7.0
25%-35%	441	4.6
35%-45%	374	3.9
45%-55%	438	4.5
55%-65%	214	2.2
65%-75%	168	1.7
80%-100%	7.165	74.3
Onbekend	32	.3
Totaal	9.640	100.0

Tabel 6: Relatie tussen mate van arbeidsongeschiktheid en uitstroom uit WAO

Uitstroom- jaar uit WAO	Mate van arbeidsongeschiktheid in percentages								
	minder dan 15%	15%- 25%	25%- 35%	35%- 45%	45%- 55%	55%- 65%	65%- 75%	80%- 100%	Totaal
2000	3.1%		.2%		.9%			.7%	.6%
	3.1%	2.5%	2.3%	2.1%	1.8%	2.8%	1.2%	4.2%	3.7%

2001									
2002	11.5%	6.9%	5.4%	5.1%	6.2%	2.8%	6.5%	7.9%	7.5%
2003	10.7%	13.0%	10.4%	9.1%	8.7%	10.7%	8.3%	8.9%	9.3%
2004	33.6%	10.0%	8.2%	9.9%	10.5%	4.7%	8.9%	8.0%	8.7%
2005	32.8%	5.2%	3.9%	2.7%	4.8%	3.7%	2.4%	4.2%	4.6%
Niet uitge- stroomd	5.3%	62.3%	69.6%	71.1%	67.1%	75.2%	72.6%	65.9%	65.6%
Totaal	131	677	441	374	438	214	168	7175	9640

Zoals gezegd stroomt 34,4 procent van de WAO'ers in de jaren tussen 2000 en 2005 weer uit de WAO. In de bovenstaande tabel is te zien dat er ook uitstroom voorkomt onder de WAO'ers met een hoge graad van arbeidsongeschiktheid; die deelcategorie zit een fractie boven het gemiddelde percentage van uitstroom voor de gehele groep WAO'ers. De deelcategorieën met een lagere graad van arbeidsongeschiktheid hebben in het algemeen een iets hogere uitstroom. Het is opvallend dat de categorie met de laagste graad van arbeidsongeschiktheid haast niet uitstroomt uit de WAO en dat ook het uittredingspercentage in de categorie 15-25 procent relatief laag ligt. Omdat de subcategorieën tot 15 procent en van 15-25 procent arbeidsongeschiktheid relatief klein zijn en de subcategorie van 80 procent en meer arbeidsongeschiktheid door haar omvang beeldbepalend is, bestaat er geen significante samenhang in deze tabel.

4.3 *De diagnose waarop arbeidsongeschikt verklaard*

Er is een onderscheid gemaakt in dit onderzoek naar een paar diagnosecategorieën waarop werknemers zijn afgekeurd. Een onderscheid wordt gemaakt naar afkeuring op niet-psychische en op psychische gronden. De laatste zijn alle diagnoses die in termen van het diagnosesysteem beginnen met een P. Binnen de categorie afkeuring op psychische gronden wordt een deelcategorie 'bijzondere psychische gronden' onderscheiden.

Zoals hiervoor op pagina xx is uitgelegd gaat het bij deze categorie om andere klachten dat die welke samenhangen met een persoonlijkheidsstoornis.

Uit tabel 7 blijkt dat de grote meerderheid van WAO'ers uit het kortwerkendenbestand in de WAO komt vanwege andere dan psychische klachten; 61,8 procent. Van het totale percentage van 34,2 procent psychische

klachten, valt 13,7 procent onder de hierboven genoemde bijzondere psychische klachten.

Tabel 7: Afkeuring naar niet-psychische, overige psychische en bijzonder psychische gronden

	Aantal	Percentage
Diagnose is bijzonder psychisch	1.316	13.7
Diagnose is overig psychisch	2.371	24.5
Niet-psychische diagnose	5.953	61.8
Totaal	9.640	100.0

Allereerst hebben we gekeken naar de samenhang tussen sekse en deze driedeling in afkeuringgronden. Daarbij bleek dat er geen samenhang is. De seksen zijn vrijwel evenredig verdeeld over de drie diagnosecategorieën.

Een volgende samenhang die we hebben bekeken is die tussen diagnosecategorie en mate van arbeidsongeschiktheid. De cijfers staan in tabel 8. Het blijkt dat er een kleine samenhang is. Werknemers die om het grof te stellen op persoonlijkheidsstoornissen worden afgekeurd (de diagnose overig psychisch), krijgen vaker een afkeuringpercentage van 80 procent of meer, dan de werknemers die in de beide andere diagnosecategorieën vallen. Dit was te verwachten. Onder de lichamelijke klachten en bijzondere psychische klachten zijn er allerlei die slechts tot gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid leiden, terwijl de overige psychische klachten relatief ernstig kunnen zijn.

Tabel 8: De samenhang tussen een driedeling in afkeuringgronden en mate van arbeidsongeschiktheid

% afgekeurd	Bijz. psych	Overig psych.	Niet-psych.	Totaal
Minder dan 15%	0.9	0.9	1.6	1.4
15-25%	7.3	4.5	8.0	7.0
25-35%	4.8	3.6	4.9	4.6
35-45%	4.9	3.0	4.0	3.9
45-55%	6.2	4.5	4.2	4.5

55-65%	3.1	2.5	1.9	2.2
65-80%	2.3	1.8	2.2	2.0
>= 80%	70.5	79.2	73.2	74.3
Totaal N	1.316	2.371	5.953	9.640

We hebben gekeken naar de relatie tussen de aard van de klacht waarop iemand in de WAO terecht is gekomen en het jaar waarin de instroom plaats vond. Er blijkt geen samenhang te zijn. Dit wil zeggen dat een bepaalde diagnosesubcategorie niet tot vroegere instroom in de WAO leidt dan de andere twee subcategorieën. De kruistabel tonen we hier niet.

Ook de samenhang tussen klacht waarop afgekeurd is en uitstroom uit de WAO hebben we bekeken. Zoals tabel 9 laat zien, blijkt er een zwakke samenhang te zijn. De WAO'ers met overige psychische klachten stromen nog minder uit dan WAO'ers die zijn afgekeurd op de beide andere diagnosecategorieën. De uitstroom uit de WAO vanuit de categorie bijzondere psychische klachten is het hoogst. Verder is de uitstroom vanuit de subcategorie niet-psychische klachten iets lager dan gemiddeld en in het bijzonder in de eerste twee jaren iets hoger dan in de andere subcategorieën. Kortom, werknemers met overige psychische klachten (de persoonlijkheidsstoornissen) worden relatief vaker voor het hoogste percentage afgekeurd, terwijl zij tegelijk ook relatief minder uitstromen uit de WAO.

Tabel 9: de samenhang tussen diagnosecategorie waarop afgekeurden uitstroom uit de WAO in de jaren 2000-2005

uitstroomjaar	Bijz. Psych. %	Overig psych. %	Niet psych. %	totaal Tot %
2000	0.8	0.3	0.7	0.6
2001	3.2	3.4	3.9	3.7
2002	8.2	6.1	7.8	7.8
2003	10.9	8.5	9.4	9.3
2004	9.3	8.4	8.6	8.7
2005	4.3	4.3	4.8	4.8
Niet uitgestroomd	63.4	69.0	64.7	65.6
Totaal in %	100	100	100	100
N	1.316	2.371	5.953	9.640

5 Kenmerken van werkenden en instroomkansen in arbeidsongeschiktheid

5.1 *Inleiding*

In deze paragraaf wordt een poging gedaan om zicht te krijgen op de invloed van afzonderlijke kenmerken van de werkenden uit het UWV-EUR analysebestand op de kans om in te stromen in de arbeidsongeschiktheid. Het gaat om kenmerken zoals sekse, leeftijd, omvang van de baan en het aantal baanwisselingen. Bij de analyses hebben we gebruik gemaakt van de zogenoemde binaire logistische regressie analyse. Deze techniek is geschikt om de invloed te bepalen van de kenmerken van werkenden op de kans op arbeidsongeschiktheid. De analysetechniek vergt namelijk dat het verschijnsel dat wordt geanalyseerd is uit te drukken in een kansverhouding: de kans dat een bepaalde gebeurtenis optreedt gedeeld door de kans dat die gebeurtenis niet optreedt. Verder is nuttig dat in de logistische regressieanalyse zowel numerieke als categorische variabelen kunnen worden meegenomen. Een numerieke variabele is een verschijnsel als leeftijd dat een groot aantal stapsgewijs oplopende waarden kan aannemen. Een categorische variabele is een verschijnsel dat in verschillende deelcategorieën uiteenvalt zonder dat die deelcategorieën te rangorden zijn. Bijvoorbeeld drie soorten van gronden voor afkeuring. Het is een groot voordeel dat de categorische variabelen die ons bestand bevat, kunnen worden meegenomen in de logistische regressieanalyse.

5.2 *De analysetechniek*

In de komende paragrafen presenteren we de uitkomsten uit de analyses in de vorm van opeenvolgende modellen per afhankelijke variabele. We hebben logistische regressieanalyses gemaakt voor vier afhankelijke variabelen: 1. de kans op instroom in de WAO; 2. de kans op afgekeurd zijn op niet-psychische of lichamelijke gronden; 3. de kans op afgekeurd zijn op psychische gronden en, tenslotte, 4. de kans op afgekeurd zijn op bijzondere psychische gronden.² We hebben voor elk van de vier hiervoor genoemde verschijnselen (de kans op WAO-instroom in het algemeen en op instroom op drie specifieke gronden)

² We hebben nog beproefd om een zogenoemde multinominale logistische regressieanalyse te maken voor één afhankelijke variabele met meerdere subcategorieën – de hiervoor genoemde uiteenlopende afkeuringsgronden – maar deze analyses bleken bij het grote aantal records en categorische variabelen onhanteerbaar en moeilijk te interpreteren.

enkele verklarende modellen beproefd. De modellen onderscheiden zich van elkaar in het aantal kenmerken van de werknemers dat erin is opgenomen om de kans op instroom in de WAO te verklaren. Het eerste model neemt een beperkt aantal kenmerken mee (geslacht en leeftijd), de daarop volgende modellen breiden het aantal kenmerken stapsgewijs uit totdat uiteindelijk zijn toegevoegd: sector waarin de werknemer werkte, aantal opeenvolgende dienstverbanden, gemiddelde omvang van deze dienstverbanden, graad van stedelijkheid van de regio waarin de werknemer woonde in 1999. Voor elk model geven we aan wat de overall verklarende kracht is van het model (hiervoor gebruiken we de Nagelkerke R^2 die een waarde kan aannemen tussen 0 en 1). In het algemeen blijkt de verklarende kracht van onze modellen toe te nemen naarmate meer kenmerken van de werknemer worden opgenomen. De Nagelkerke R^2 neemt stapsgewijs toe in waarde naarmate het model meer variabelen omvat. De complexere modellen komen echter niet boven een Nagelkerke R^2 van zo'n 8 procent uit. Dit betekent dat maar een klein gedeelte van de verschillen tussen de kortwerkenden in de kans om in te stromen in de WAO wordt verklaard door de gegevens in ons bestand; 92 procent van de verschillen blijft onverklaard. Dit hoeft niet te verbazen aangezien de kenmerken in het bestand klein in aantal en basaal van karakter zijn. Het zijn waarschijnlijk meer intrinsieke kenmerken van werknemers, bedrijven en de uitvoeringspraktijken per sector die de kans op instroom in de WAO beïnvloeden. Overigens is 8 procent verklaarde verschillen op grond van basale gegevens zoals hier gebruikt, niet onbetekenend. In sociaalwetenschappelijk onderzoek liggen in het algemeen de percentages verklaarde verschillen laag. Een model dat 25 procent van de verschillen in bijvoorbeeld behaald onderwijsniveau verklaart is een krachtig model. In het vervolg van deze paragraaf zal nog blijken dat ondanks de lage overall verklaarde waarde van de modellen de nadere beschouwing van de opeenvolgende modellen interessante resultaten laat zien.

In elk van de modellen wordt per kenmerk waarvan de invloed op de kans op arbeidsongeschiktheid wordt bekeken, een $\exp(B)$ -waarde gepresenteerd. Bij een $\exp(B)$ -waarde van 1 heeft het betreffende kenmerk geen invloed op de basiskans op instroom in de WAO; het kenmerk vergroot noch verkleint deze basiskans. De waarde van een $\exp(B)$ kan oneindig klein zijn of oneindig groot. In deze uiterste gebieden wordt de interpretatie van de $\exp(B)$ lastig. Waarden van de $\exp(B)$ anders dan in deze extreme gebieden zijn te interpreteren als een verhoging of verlaging van de kans op instroom in de WAO. Bij een waarde groter dan 1 wordt de kans op instroom groter, bij een waarde kleiner dan 1 wordt de kans kleiner. De vuistregel die gehanteerd kan worden is: $(\exp(B) - 1) \cdot 100 =$ is de verhoging of verlaging van de kans op instroom in de WAO. Een $\exp(B)$ van

1,482 voor geslacht betekent in de analyses hieronder dat de kans op instroom in de WAO voor vrouwen 48.2 procent groter is dan de kans op instroom in de WAO voor mannen. Dit volgens de invulling van de vuistregel als: $((1,482 - 1) \times 100) = 48.2$ procent groter voor vrouwen in vergelijking met mannen.

In de modellen wordt maar een numerieke variabele gebruikt: leeftijd. De $\exp(B)$ van leeftijd heeft in model D5 de waarde: 1.016. De waarde van de $\exp(B)$ voor leeftijd verandert afhankelijk van de andere kenmerken die in het model zijn opgenomen. De hoogste waarde die voorkomt voor leeftijd is 1.042. Dat de waarde van de $\exp(B)$ voor leeftijd verandert per model komt doordat de verklarende kenmerken uit de modellen onderling samenhangen.

Een $\exp(B)$ voor leeftijd kan als volgt worden geïnterpreteerd. Een $\exp(B)$ van 1.016 geeft aan dat voor elk jaar dat een persoon ouder is dan de minimumleeftijd die voorkomt in het bestand de kans op instroom in de WAO met 1,6 procent toeneemt. Als de instroomkans in de WAO voor de laagste leeftijd bijvoorbeeld op 2,5 procent ligt dan is de kans voor personen die een jaar ouder zijn: $2.5 + (2.5 \times .016) = 2.54$ procent. Voor personen die tien jaar ouder zijn, ligt de instroomkans 10×1.6 procent hoger oftewel 16 procent hoger. Daarmee ligt de kans op $2.5 + (2.5 \times .16) = 2.9$ procent. In ons bestand van kortwerkenden komen personen voor met heel lage en heel hoge leeftijden; mensen van boven de 65 jaar en van beneden de 21 jaar. Bij een analyse waarin gebruik wordt gemaakt van leeftijdscategorieën in plaats van leeftijd als numerieke variabele blijkt dat voor personen in de hoogste en laagste leeftijdscategorieën de kans op instroom in de WAO extreem laag is. Dit maakt de interpretatie van de $\exp(B)$ voor leeftijd lastig als deze wordt opgevat als een numerieke variabele met als referentiepunt de hoogste of de laagste leeftijd in het bestand. Om de invloed van leeftijd op de instroomkans makkelijker interpreteerbaar te maken hebben we daarom in de modellen ook gebruik gemaakt van een indeling van de kortwerkenden in leeftijdscategorieën. We zullen nog bespreken dat uit de $\exp(B)$ waarden voor de verschillende leeftijdscategorieën blijkt dat het effect van leeftijd niet lineair is. Dat de instroomkans in de WAO voor de laagste twee leeftijdscategorieën (< 15 jaar en 15-20 jaar) en voor de hoogste leeftijdscategorie (>65 jaar) heel klein is verbaast niet want de wettelijke voorwaarden voor toelating tot de WAO zijn zodanig dat deze leeftijdscategorieën respectievelijk een kleine of geen kans hebben om een WAO-uitkering te verkrijgen.

In de modellen presenteren we niet de B-waarden uit de output die de logistische regressieanalyses verschaffen. Die B-waarden liggen wiskundig ten grondslag

aan de exp(B)-waarden die we wel hanteren. De B-waarden zijn te gebruiken volgens de formule

$$\ln \frac{p_{\text{wel}}}{p_{\text{niet}}} = a + b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots$$

Links in deze vergelijking staat dan de kans op instroom in de WAO voor een type kortwerkende waarnaar de interesse uitgaat. Een type bestaat uit een combinatie van kenmerken, bijvoorbeeld: vrouw, van 51-55 jaar, werkend in de sector reiniging, met een parttime baan van 8 uur pe week. Rechts in de vergelijking staan de factoren die van invloed zijn op die kans. Daarbij verwijzen de X_1 t/m X_n naar de kenmerken van het omschreven type. We hebben afgezien van de presentatie van de B-waarden omdat wij menen dat het in deze analyse primair gaat om het verkrijgen van inzicht in de verklarende waarde van een aantal kenmerken voor de kans op instroom in de WAO. De exp(B) waarden zijn ons inziens makkelijker te interpreteren in termen van vergroting en verkleining van kansen op instroom in de WAO en bieden daardoor een korte route naar inzicht in de werking van de onderzochte verklarende kenmerken.

Het bestand dat wij analyseren is zeer omvangrijk. Dit heeft een groot voordeel voor de analyse. De afhankelijke variabelen die wij onderzoeken zijn zeer scheef verdeeld. De kans op instroom in de WAO is namelijk klein. Dit geldt nog sterker wanneer we kijken naar de afzonderlijke kansen op afkeuring op lichamelijke, psychische en bijzonder-psychische gronden. Een zeer scheve verdeling van variabelen in een klein bestand heeft tot gevolg dat de effecten van de verklarende kenmerken niet snel een vereist significantieniveau halen. Er is dan niet te bepalen of het effect al dan niet op toeval berust. Dit gevaar dreigt helemaal als de verklarende variabelen zeer sterk zijn onderverdeeld. Zoals in het hoofdstuk over de sectorindeling is besproken is vooral de SVO-sectorindeling zeer gedifferentieerd. Door de grote omvang van het bestand zijn toch ook haast alle exp(B)'s van de sectoren significant op een niveau van 0.001. In het vervolg vermelden we het als een effect niet significant is op een niveau van 0.05. Dit wordt aangegeven met de afkorting n.s. achter de waarde van de exp(B). Eigenlijk is dit alleen maar het geval als een bepaalde sector zeer klein van omvang is, als een subcategorie in een verklarend kenmerk slecht gevuld is, of een restcategorie betreft.

In theoretische zin is er bij dit onderzoek sprake van een populatieonderzoek en niet van een steekproefonderzoek. Het onderzoek betreft de populatie van personen die in 1999 na (minimaal een jaar) niet gewerkt te hebben (weer) tot de

beroepsbevolking toetreden. Ze zijn in de vijf jaren daarna gevolgd om vast te stellen welke personen uit deze populatie tot de WAO zijn toegetreden. De uitkomsten uit onze analyses beschrijven in volle omvang de instroomkansen in de WAO en de determinanten daarvan voor deze populatie van kortwerkenden 1999.

5.3 *De modellen en hun verklarende kracht*

Op de pagina's 32 t/m 35 staan de uitkomsten uit de analyses betreffende de invloed van kenmerken van werkenden op elk van de vier hiervoor genoemde instroomkansen in de WAO. We duiden de tabellen niet aan met een nummer, maar met een hoofdletter die verwijst naar de instroomkans die in de tabel aan de orde is.

- A. De instroomkans in de WAO ongeacht afkeuringgrond;
- B. De instroomkans in de WAO op niet-psychische gronden;
- C. De instroomkans in de WAO op psychische gronden;
- D. De instroomkans in de WAO op (een deelcategorie van psychische gronden genoemd) bijzondere psychische gronden. Zoals eerder uitgelegd gaat het daarbij om psychische klachten die het gevolg lijken van tijdelijke of chronische overbelasting in plaats van voort te vloeien uit dieperliggende of persoonlijkheidsstoornissen.

De analyse van de instroomkansen vindt plaats aan de hand van modellen 1 t/m 6 waarin stapsgewijs steeds meer kenmerken van de werkenden zijn opgenomen.

Model 1: omvat alleen de kenmerken: *geslacht* en *leeftijd*

Model 2: omvat alleen de kenmerken: *geslacht* en *leeftijd*, maar dan *leeftijd* uitgedrukt in *leeftijdscategorieën*. Om de kolommen waarin de modellen staan die meer kenmerken bevatten, overzichtelijk te houden, is in de modellen 3, 4, 5 toch gewerkt met de numerieke variabele *leeftijd*. **Let op: dit model 2 staat tussen de modellen 5 en 6 in de overzichtstabellen op de pagina's 32 t/m 35.**

Model 3: omvat de variabelen *geslacht*, *leeftijd* en de *OSV-sectorindeling* (65 sectoren). **Let op: dit model 3 volgt op model 1 in de overzichtstabellen.**

De onderzoeker heeft naast de SVO-indeling in 65 sectoren een eenvoudiger sectorindeling in 41 sectoren ontwikkeld en uitgetoetst. De vereenvoudiging van de sectorindeling naar 41 sectoren maakte hij aan de hand van

overeenkomsten in de indicatoren per sector (aandeel vrouwen en de aard van de werkzaamheden). Omdat deze vereenvoudigde sectorindeling de verklarende kracht van het kenmerk sector duidelijk verminderde, terwijl ze maar in beperkte mate overzichtelijker was, is deze sectorindeling niet gebruikt in de analyses. Om dezelfde reden is in dit rapport de indeling in 41 sectoren niet inhoudelijk beschreven.

- Model 4: borduurt voort op model 3 met de SVO-sectorindeling; toegevoegd zijn de variabelen: het *aantal dienstverbanden* en de *gemiddelde omvang van de dienstverbanden* waarin de starter werkzaam was in de onderzoeksperiode.
- Model 5: voegt aan model 4 toe de variabele *graad van stedelijkheid* van de woonplaats van de kortwerkenden in 1999.
- Model 6: stapt uit de opgebouwde reeks doordat dit model werkt met vier variabelen: *geslacht*, de indeling in *leeftijdscategorieën*, *aantal dienstverbanden* en *gemiddelde omvang van de dienstverbanden*. Het is meegenomen om de onderlinge samenhang tussen de kenmerken of determinanten van instroom te beoordelen.

De eerste uitkomst in de tabellen waarnaar we kijken is de verklarende kracht van de modellen die blijkt uit de waarde van de Nagelkerke R^2 . Deze waarde staat per model steeds in de onderste rij vermeld. Als tussen een voorgaand en volgend model sprake is van een kleine stijging van de Nagelkerke R^2 – dit is na toevoeging van een of meer kenmerken - betekent dit dat die kenmerken van weinig invloed zijn op de verschillen tussen kortwerkenden in instroomkans in de WAO; een grote stijging van de Nagelkerke R^2 betekent het tegenovergestelde. Bij elk van de instroomkansen A, B, C en D zien we dat de verklarende kracht van het model 1 zeer beperkt is, deze sterk oploopt door toevoeging van de gedetailleerde sectorindeling en vervolgens weer sterk toeneemt met de toevoeging van de variabelen aantal en omvang van de dienstverbanden. De winst in verklarende kracht van model 4 op 5 is beperkt; het gaat dan om het effect van de variabele stedelijkheid.

De verklarende kracht van het model waarin de meeste kenmerken van de kortwerkenden zijn opgenomen is af te lezen aan de Nagelkerke R^2 voor model 5. In dat model zijn alle kenmerken opgenomen waarover we in het bestand beschikken: leeftijd, geslacht, sector waartoe de eerste baan behoorde in 1999,

gemiddelde omvang van de banen en aantal banen in de periode 1999-2005. Vergelijken we de Nagelkerke R^2 –waarden van model 5 in de tabellen A t/m D, dan zien we dat dit model in afnemende mate een verklarende kracht heeft: het model 5 verklaart 7.9 procent van de instroom in de WAO overall; 7.2 procent van de instroom op niet-psychische gronden; 6.4 procent van de instroom op psychische gronden en 5.3 procent van de instroom op bijzonder-psychische gronden. De verklarende kracht neemt dus stapsgewijs af. De afname is het sterkst in de laatste stap: het model voldoet het minst voor verklaring van de instroom in de WAO op bijzonder-psychische gronden. De Nagelkerke R^2 -waarden van model 5 hebben we overzichtelijk bij elkaar gezet in tabel 10 in de laatste kolom. In de kolommen daarvoor staat wat de **toename** is in Nagelkerke R^2 -waarden bij introductie van een nieuw kenmerk per model. Opvallend is dat het model 5 met name de overall instroomkans in de WAO het beste verklaart; 7.9 procent is de hoogste Nagelkerke R^2 –waarde die we vinden. Omdat de instroomkansen uitgesplitst naar afkeuringgronden verbijzonderingen zijn van de overall instroomkans, verwachtte de onderzoeker dat het model 5 van een van de drie afkeuringgronden een hogere verklarende kracht zou hebben gehad dan het overall model. Dit is echter niet het geval.

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Totaal verklaard door model 5
Toegevoegd kenmerk	Geslacht en leeftijd	Geslacht en leeftijdscat	Sectoren	Omvang en aantal banen	Stedelijkheid woonplaats	
A: Instroom in WAO overall	1.5	(2.4)	2.5	2.4	.05	7.9
B: op niet-psychische gronden	2.1	(2.8)	2.9	1.9	0.3	7.2
C: op psychische gronden	0.5	(1.5)	2.2	1.9	0.7	6.4
D: op bijzonder-psychische gronden	0.5	(1.2)	2.9	1.4	0.5	5.3

In een tweede stap kijken we naar de bijdrage van de verschillende kenmerken van de kortwerkenden aan instroom in de WAO. Uit de percentages onder model 3 in tabel 10 is af te lezen dat sector de grootste bijdrage levert in verklarende kracht; de bijdrage ligt tussen 2.2 en 3.5 procent. De tweede belangrijke factor is de combinatie van kenmerken: gemiddelde omvang van de banen en aantal banen tussen 1999-2005. De bijdrage bedraagt 1.4 tot 2.4 procent. Later zal nog worden aangegeven dat de kans op instroom in de WAO toeneemt naarmate de baan omvangrijker is. Dit geldt alleen niet voor de kans op instroom

in de WAO op bijzonder-psychische gronden. Dit valt ook af te lezen aan het gegeven dat het percentage toename in verklarende kracht bij instroom op bijzonder-psychische gronden voor omvang van de baan blijft steken op 1.4 procent. Zoals later zal blijken – en te zien valt in tabel D – neemt de kans op instroom op bijzonder-psychische gronden af bij banen van 4 en 5 dagen. Kennelijk verwerven kortwerkenden met een risico op instroom in de WAO op bijzonder-psychische gronden nolens dan wel volens geen banen met een grote omvang.

De combinatie van kenmerken die op de derde plaats komt in verklarende kracht bestaat uit geslacht en leeftijd. Zie in de kolom van model 1. Leeftijd en geslacht dragen het meest bij aan verklaring van de instroom op niet-psychische gronden: 2.1. procent. De laagste bijdragen vinden we bij instroom op psychische en bijzonder-psychische gronden. Zoals later nog zal blijken bestaat bij deze vormen van instroom een minder sterke samenhang met leeftijd.

Het kenmerk dat het minste gewicht in de schaal legt bij de voorspelling van de instroomkans is de graad van stedelijkheid van de woonplaats van de kortwerkende in 1999. Daarbij geldt dat niet-stedelijke woonplaatsen gepaard gaan met een duidelijk kleinere instroomkans in de WAO, ongeacht de afkeuringgrond.

Op de modellen 2 en 6 gaan we hier niet verder in. Ze passen niet goed in de oplopende reeks van de modellen 1, 3, 4 en 5. In deze beide modellen is een presentatie van leeftijd in leeftijdscategorieën gegeven. Deze wijze van presentatie leidt tot een verhoging van de verklarende kracht van leeftijd (zie de waarde tussen haakjes in tabel 10 onder model 2) en tot een beter zicht op haar werking die zoals eerder gezegd niet steeds lineair verloopt. Bij gebruik van deze meting in leeftijdscategorieën in alle opvolgende modellen zou de verklarende kracht van het model met alle kenmerken van de kortwerkenden hoger uitkomen. De onderlinge verhouding van de mate waarin de verschillende soorten WAO-instroom zouden worden verklaard zou echter niet veranderen. We hebben er daarom in verband met een overzichtelijke presentatie voor gekozen om in de modellen 3 t/m 5 leeftijd als numerieke variabele te blijven hanteren.

In de volgende paragrafen wordt de invloed op de instroomkansen van afzonderlijke verklarende kenmerken uitgebreider besproken.

A. Afhankelijke variabele: de instroomkans in de WAO

Var	Model 1 Exp (B)	Model 3 Exp (B)	Model 4 Exp (B)	Model 5 Exp (B)	Model 2 Exp (B)	Model 6 Exp (B)	var
Geslacht	1.397	1.369	1.427	1.416	1.327	1.456	Geslacht
Leeftijd	1.026	1.026	1.030	1.031	Ref.cat	Ref.cat	21-25 jr
Sector (69)		+	+	+	1.572	1.683	26-30 jr
					1.829	2.021	31-35 jr
Dvb: afgesloten			Ref.cat	Ref.cat	2.047	2.295	36-40 jr
Een lopend dvb			0.423	.417	2.223	2.530	41-45 jr
2-4 dvb'en			1.027	1.004	2.427	2.804	46-50 jr
5-10 dvb'en			1.278	1.236	2.613 n.s.	3.088	51-55 jr
>10 dvb'en			1.055	1.017	2.460 n.s.	2.965 n.s.	56 - 60 jr
					.655 n.s.	.805	61-65 jr
					.491	.472	16-20 jr
					.040	.055	< 15 jr
					.000 n.s.	.000 n.s.	> 65 jr
Omvang: < 1 dg			Ref. cat	Ref.cat		Ref.cat.	Omv: < 1 dg
Gem. 1 dag			1.486	1.503		1.632	Gem. 1 dag
Gem. 2 dagen			1.897	1.902		2.208	Gem. 2 dagen
Gem. 3 dagen			1.785	1.788		2.426	Gem. 3 dagen
Gem. 4 dagen			1.945	1.927		2.553	Gem. 4 dagen
Gem. 5 dagen			1.962	1.956		2.492	Gem. 5 dagen
onbekend			0.640	.641		1.039 n.s.	onbekend
Sted, zeer sterk				Ref.cat		Ref.cat.	Dvb: afgesl
Sterk sted				1.057 n.s.		.481	1 lopend dvb
Matig sted				1.015 n.s.		.992 n.s.	2-4 dvb'en
Weinig sted				.793 n.s.		1.095	5-10 dvb'en
Niet sted				.665		.829	>10 dvb'en
onbekend				.407			
Nagelk. R²	.015	0.05	0.074	0.079	.0024	0.046	

B. Afhankelijke variabele: de instroomkans in de WAO op niet-psychische gronden

	Model 1 Exp (B)	Model 3 Exp (B)	Model 4 Exp (B)	Model 5 Exp (B)	Model 2 Exp (B)	Model 6 Exp (B)	
Geslacht	1.325	1.267	1.333	1.328	1.239	1.358	Geslacht
Leeftijd	1.037	1.037	1.041	1.042	Ref. Cat	Ref. cat	Lftcat. 21-25 jr
Sector (69)		+	+	+	1.507	1.615	26-30 jr
					1.860	2.039	31-35 jr
Dvb: afgesloten			Ref cat	Ref cat	2.346	2.603	36-40 jr
Een lopend dvb			.465	.461	2.636	2.968	41-45 jr
2-4 dvb'en			.994	.979	3.254	3.211	46-50 jr
5-10 dvb'en			1.217	1.188	3.708	4.295	51-55 jr
>10 dvb'en			1.049	1.022	3.573	4.180	56 - 60 jr
					.861 n.s.	1.013	61-65 jr
					.508	.473	16-20 jr
					.037	.047	< 15 jr
					.000 n.s.	.000 n.s.	> 65 jr
Omvang: < 1 dg			Ref. Cat.	Ref. Cat		Ref. Cat	Omvang: < 1 dg
Gem. 1 dag			1.420	1.433		1.554	Gem. 1 dag
Gem. 2 dagen			1.803	1.804		2.090	Gem. 2 dagen
Gem. 3 dagen			1.785	1.783		2.334	Gem. 3 dagen
Gem. 4 dagen			1.919	1.898		2.453	Gem. 4 dagen
Gem. 5 dagen			1.971	1.960		2.435	Gem. 5 dagen
onbekend			.645	.646		1.041	onbekend
Sted, zeer sterk				Ref. cat		Ref. Cat	Dvb: afgesl
Sterk sted				.983 n.s.		.514	1 lopend dvb
Matig sted				.976 n.s.		.951 n.s.	2-4 dvb'en
Weinig sted				.830		1.039 n.s.	5-10 dvb'en
Niet sted				.682		.815	>10 dvb'en
onbekend				.476			
Nagelkerke R²	.021	.05	0.069	0.072	.028	.046	

C. Afhankelijke variabele: de instroomkans in de WAO op psychische gronden

	Model 1 Exp (B)	Model 3 Exp (B)	Model 4 Exp (B)	Model 5 Exp (B)	Model 2 Exp (B)	Model 6 Exp (B)	
Geslacht	1.528	1.505	1.554	1.533	1.457	1.590	Geslacht
Leeftijd	1.008	1.006	1.009	1.009	Ref. Cat	Ref.cat.	Lftcat. 21-25 jr
Sector (69)		+	+	+	1.624	1.721	26-30 jr
					1.750	1.938	31-35 jr
Dvb: afgesloten			Ref.cat.	Ref.cat.	1.649	1.858	36-40 jr
Een lopend dvb			.388	.379	1.686	1.926	41-45 jr
2-4 dvb'en			1.093	1.058	1.422	1.653	46-50 jr
5-10 dvb'en			1.367	1.303	1.299	1.559	51-55 jr
>10 dvb'en			1.073	1.017	1.128 n.s.	1.402 n.s.	56 - 60 jr
					.420	.548	61-65 jr
					.478	.487	16-20 jr
					.043	.069	< 15 jr
					.000 n.s.	.000 n.s.	> 65 jr
Omvang: < 1 dg			Ref.cat.	Ref.cat		Ref.cat.	Omvang: < 1 dg
Gem. 1 dag			1.565	1.586		1.730	Gem. 1 dag
Gem. 2 dagen			1.966	1.975		2.310	Gem. 2 dagen
Gem. 3 dagen			1.695	1.705		2.458	Gem. 3 dagen
Gem. 4 dagen			1.877	1.866		2.581	Gem. 4 dagen
Gem. 5 dagen			1.839	1.839		2.450	Gem. 5 dagen
Onbekend			0.64	.643		1.029 n.s.	onbekend
Sted, zeer sterk				Ref.cat		Ref.cat.	Dvb: afgesl
Sterk sted				1.173		.441	1 lopend dvb
Matig sted				1.080 n.s.		1.067 n.s.	2-4 dvb'en
Weinig sted				.749		1.183	5-10 dvb'en
Niet sted				.661		.867	>10 dvb'en
Onbekend				.311			
Nagelkerke R²	.005	.038	0.057	0.064	.015	0.034	

Var	Model 1 Exp (B)	Model 3 Exp (B)	Model 4 Exp (B)	Model 5 Exp (B)	Model 2 Exp (B)	Model 6 Exp (B)	var
Geslacht	1.448	1.482	1.514	1.482	1.373	1.493	Geslacht
Leeftijd	1.013	1.011	1.015	1.016	Ref.cat	Ref.cat	21-25 jr
Sector (69)		+	+	+	1.498	1.604	26-30 jr
					1.810	2.021	31-35 jr
Dvb: afgesloten			Ref.cat	Ref.cat	1.718	1.949	36-40 jr
Een lopend dvb			0.456	.445	1.925	2.217	41-45 jr
2-4 dvb'en			1.157	1.116	1.470	1.724	46-50 jr
5-10 dvb'en			1.494	1.421	1.362 n.s.	1.654	51-55 jr
>10 dvb'en			1.378	1.302	1.414 n.s.	1.787 n.s.	56 - 60 jr
					.607 n.s.	.818	61-65 jr
					.426	.414	16-20 jr
					.063	.094	< 15 jr
					.000 n.s.	.000 n.s.	> 65 jr
Omvang: < 1 dg			Ref. cat	Ref.cat		Ref.cat	Omv: < 1 dg
Gem. 1 dag			1.582	1.602		1.770	Gem. 1 dag
Gem. 2 dagen			1.937	1.948		2.351	Gem. 2 dagen
Gem. 3 dagen			1.833	1.843		2.708	Gem. 3 dagen
Gem. 4 dagen			1.708	1.699		2.444	Gem. 4 dagen
Gem. 5 dagen			1.692	1.693		2.428	Gem. 5 dagen
onbekend			0.736	.739		1.086 n.s.	onbekend
Sted, zeer sterk				Ref.cat			Dvb: afgesl
Sterk sted				1.174 n.s.			1 lopend dvb
Matig sted				1.175 n.s.		.502	2-4 dvb'en
Weinig sted				.821 n.s.		1.106 n.s.	5-10 dvb'en
Niet sted				.662		1.241	>10 dvb'en
onbekend				.323		1.037 n.s.	
Nagelk. R²	.005	0.034	0.048	0.053	.012	0.027	

D. Afhankelijke
variabele: de
instroomkans
in de WAO op
bijzondere
psychische
gronden

WAO

Het is een terugkerende uitkomst uit analyses naar de WAO-instroomkansen dat de kenmerken leeftijd en geslacht van invloed zijn. Met het stijgen van de leeftijd neemt in het algemeen de kans op instroom in de WAO toe. Wij interpreteerden dit effect in een eerdere paragraaf met een verwijzing naar het *healthy worker effect*. Alleen gezonde werknemers blijken met het stijgen van de leeftijd nog een grote kans te hebben om arbeidsgeschikt te blijven. Wij hebben de vraag geformuleerd of misschien bij het intreden in de beroepsbevolking mensen met heel zwakke kenmerken, ook als ze relatief jong zijn, instromen in de WAO. Dit zou betekenen dat er in een bestand van kortwerkenden een betrekkelijk gering leeftijdseffect aanwezig zou moeten zijn. Ongeacht leeftijd tenderen de instroomkansen van starters op de arbeidsmarkt naar een ongeveer gelijk niveau in plaats dat de ouderen een hogere instroomkans hebben. (**Verwachting 1:** weinig verschillen in instroomkans onder starters naar leeftijd.)

Ook zou men mogen verwachten dat het effect van leeftijd op de kans op instroom in de WAO op niet-psychische gronden groter is dan op de instroomkans op psychische en bijzonder-psychische gronden. De argumentatie voor deze verwachting is dat afkeuring op niet-psychische gronden veel vaker met louter fysieke klachten te maken zal hebben die zich eerder voordoen als een persoon ouder is dan afkeuring op psychische gronden. (**verwachting 2:** in starterbestand meer invloed van leeftijd op instroomkans in WAO op niet-psychische gronden dan op psychische gronden)

Van vrouwen is bekend dat zij een grotere instroomkans hebben in de WAO dan mannen. Dit weten we op basis van analyses omtrent de totale populatie van werknemers en hun instroomkansen. Wij verwachten dat in dit bestand van starters op de arbeidsmarkt de verschillen in de instroomkans in de WAO tussen mannen en vrouwen ook groot zijn. (**Verwachting 3:** relatief grotere instroomkans van vrouwen dan mannen onder starters). De grotere instroomkans van vrouwen in vergelijking met mannen kan ook te maken hebben met het feit dat vrouwen vaak naast het werk nog huishoudelijke en opvoedingstaken hebben die belastend zijn. Dit kan resulteren in psychische overbelasting. In het verlengde van deze redenering ligt dan ook de verwachting dat vrouwelijke starters met name een hoge instroomkans hebben in de WAO op

bijzonder-psychische gronden. (**Verwachting 4:** De verschillen in instroomkans in de WAO tussen mannen en vrouwen zijn relatief het grootst bij afkeuring op bijzonder-psychische gronden).

Verwachting 1: dat er weinig verschillen zijn in instroomkansen naar leeftijd onder de starters komt niet uit.

Verwachting 2:

luidde: in het starterbestand meer invloed van leeftijd op de instroomkans in WAO op niet-psychische gronden dan op psychische gronden. Kijken we naar de modellen voor vier soorten van instroomkansen in de WAO dan zien we steeds weer een effect van de hoogte van de leeftijd. Het verhogende effect in het model voor de WAO-instroomkans is 2,6 tot 3,1 procent per jaar; in het model voor niet-psychische gronden 3,7 tot 4,2 procent per leeftijdsjaar; in het model voor psychische gronden 0,6 tot 0,9 procent per leeftijdsjaar en in het model voor bijzonder psychische gronden 1,1 tot 1,6 procent per leeftijdsjaar. Dit vormt een bevestiging van onze verwachting 2.

We gaan wat dieper in op het effect van leeftijd. Het kenmerk leeftijd uitgedrukt in leeftijdscategorieën is gebruikt in de modellen 2 en 6 in de tabellen A t/m D. Dit omdat de uitkomsten in termen van leeftijdscategorieën beter passen bij de werking van leeftijd en daarom ook beter te interpreteren zijn. Bij de indeling in leeftijdscategorieën is de leeftijdscategorie van 21-25 jaar als zogenoemde referentiecategorie gekozen. Dit houdt in dat de exp(B)-waarden van de andere leeftijdscategorieën aangeven hoeveel groter of kleiner hun kans op instroom is in vergelijking met de referentiecategorie. Het terugkerende patroon dat we daarbij zien – we hebben het al genoemd - is dat de kans op instroom voor de jongere leeftijdscategorieën dan 21-25 jaar kleiner is. Voor de 16-20 jarigen halveert de kans, voor de jongeren van 15 jaar en jonger is de kans bijna nihil. Aan de andere kant is ook de kans voor personen van 65 jaar en ouder nihil. Eerder hebben we al gezegd dat dit hoogstwaarschijnlijk met regelgeving omtrent toetreding tot de WAO samenhangt. We laten in onze verdere beschouwing over het effect van leeftijd deze uiterste leeftijdscategorieën terzijde.

Het is het meest verhelderend om te kijken naar het verschil in effect van leeftijd op de instroom in de WAO op niet-psychische tegenover op bijzonder-psychische gronden. Bij die vergelijking is te zien dat leeftijd een veel groter effect heeft op de instroom op niet-psychische gronden. In tabel B inzake afkeuring op lichamelijke gronden is te zien dat naarmate de leeftijdscategorie hoger is de kans op instroom toeneemt, althans tot de leeftijdscategorie van 51-55

jaar. Bij de leeftijdscategorie van 61-65 jaar neemt de kans zelfs dramatisch af. Hier spelen de systemen van WAO en VUT waarschijnlijk een grote rol. Indien de omvang en het aantal van de banen in model 6 wordt toegevoegd, neemt het leeftijdseffect verder toe. Zoals trouwens ook het effect van geslacht toeneemt op de instroomkans op niet-psychische gronden. Vrouwen hebben niet langer een 23,9 procent grotere kans dan mannen op instroom, maar deze groeit naar een 35,8 procent grotere kans. Dit interpreteren we zo dat een hogere leeftijd, plus een baan van met name meer dan twee dagen plus vrouw zijn los van elkaar een kansverhogend effect hebben op de instroom in de WAO op niet-psychische gronden van kortwerkenden.

In tabel D staan de ex(B)-waarden bij de kenmerken die van invloed zijn op de instroom in de WAO op bijzonder-psychische gronden. Kijken we naar model 2 in tabel D in vergelijking met model 2 in tabel B, dan zien we in de eerste plaats dat het leeftijdseffect op bijzonder-psychische gronden veel kleiner is; in de tweede plaats dat het na een sterke stijging voor de leeftijdscategorieën 26-30 en 31-35 jaar vanaf de leeftijdscategorie 46-50 jaar weer behoorlijk daalt. Vergelijken we model 2 en 6 in tabel D dan blijkt dat het meenemen van de omvang en het aantal van de banen het leeftijdseffect in alle leeftijdscategorieën iets doet stijgen. Precies zoals in tabel B neemt tussen model 2 en 6 ook het effect van geslacht met ongeveer 12 procent toe. Het hoofdverschil inzake het effect van leeftijd op de instroom op niet-psychische versus bijzonder-psychische gronden is dat in het laatste geval het leeftijdseffect steeds kleiner is en afneemt in de leeftijdscategorie vanaf 46-50 jaar. Bij effect van leeftijd op afkeuring op niet-psychische gronden daarentegen vermindert pas 56-60 jaar. Naast geslacht en leeftijd heeft ook de omvang van de baan invloed op de instroom op bijzonder-psychische gronden. Een baanomvang van drie dagen heeft echter het grootste effect, bij grotere banen neemt de kans op instroom op bijzondere psychische gronden weer af. Zoals eerder gezegd is het denkbaar dat kortwerkenden met een risico voor chronische psychische overbelasting zich minder aan banen voor vier of vijf dagen wagen. Hier zou zich dan een zogenoemd selectie-effect voordoen in de populatie.

De *verwachtingen 3 en 4* betreffen het effect van geslacht op de WAO-instroom. Ze luiden: 3: vrouwen onder de kortwerkenden hebben een grotere kans op instroom dan mannen en 4: dit geldt met name voor de instroom op bijzonder-psychische gronden. Inderdaad is in alle tabellen A t/m D in alle modellen te zien dat de instroomkans voor vrouwen groter is in vergelijking met mannen (die de referentiecategorie vormen). De instroomkans in de WAO-overall voor vrouwen is 33 – 46 procent groter dan die van mannen. Het effect van geslacht is kleiner als het gaat om afkeuring op niet-psychische gronden (24-36 procent groter voor

vrouwen dan mannen) en relatief groter als het gaat om afkeuring op psychische en bijzonder psychische gronden (respectievelijk 46-60 en 32-51 procent). Het effect is dus groter bij psychische dan bij bijzonder psychische gronden. Dit is zo te interpreteren dat vrouwen eerder dan mannen op persoonlijkheidsstoornissen worden afgekeurd, terwijl bij afkeuring op chronische overbelasting het verschil tussen mannen en vrouwen kleiner is, hoewel nog steeds groter dan bij afkeuring op niet-psychische gronden. Onze verwachting 4 komt dus niet uit.

5.5 *Het effect van de factor sector op instroomkansen*

Zoals in paragraaf 5.3 is besproken draagt de sector het sterkst bij aan de verschillen in de kans op instroom tussen kortwerkenden. Belangrijk is hier dat dit effect van sector blijft bestaan na introductie van de andere kenmerken van de kortwerkenden voorkomend in ons bestand. We zien hier af van de presentatie van de $\exp(B)$'s van de afzonderlijke sectoren. Een vergelijking tussen deze $\exp(B)$'s en de ongecorrigeerde instroomkansen per sector uit paragraaf 3.2 verandert niet veel aan de onderlinge verhoudingen tussen de sectoren. Er is geen duidelijk antwoord op de vraag wat de gecorrigeerde sectorale verschillen in instroomkansen veroorzaakt. Tal van factoren kunnen daar verantwoordelijk voor zijn: de inhoud van het werk; de managementstijl van de leiding die in een sector overheerst; de regelgeving in de sector; cultuur in de sector; maar ook verschillen in uitvoeringspraktijken inzake de WAO tussen sectoren.

5.6 *Het effect van de factoren omvang en aantal van de dienstverbanden*

Bij het begin van dit onderzoek naar starters in de werkgelegenheid formuleerden we verwachtingen betreffende de instroom in de WAO die we naderhand zijn gaan benoemen met het *weak worker effect*. Het weak worker effect veronderstelt dat bij het starten van de arbeidsloopbaan een ontmoeting plaats vindt tussen de eisen – in al hun breedheid - die het werk stelt enerzijds en de kwaliteiten van een persoon anderzijds. Indien beide niet met elkaar matchen kan snelle uitval en eventueel instroom in de WAO plaats vinden. Niet de slijtage van het arbeidsvermogen in de loop van de jaren, maar tekorten in toerusting voor het werk en/of omstandigheden die concentratie op het werk bemoeilijken, zijn oorzaken van de instroom in de WAO. Dit zou zich vooral kunnen uiten in een instroom in de WAO op basis van afkeuring op bijzonder-psychische gronden. Omdat het voor personen die gebrekkige kwaliteiten en

omstandigheden hebben om te voldoen aan de eisen van het werkende leven, relatief moeilijk kan zijn om werk te verkrijgen, kwamen wij tot de veronderstelling dat waarschijnlijk *starters die in kleine banen werken en/of veel werkverbanden achter elkaar hebben (geen stabiele banen verwerven) een grotere kans hebben om in de WAO te belanden op psychische gronden*. Dit is onze **verwachting 5**.

Kijken we naar model 4 in de tabellen A t/m D dan valt het volgende te zeggen over de werking van de kenmerken aantal en omvang van de banen. Het kenmerk aantal van de banen differentieert niet erg. Te zien is dat steeds personen met een lopend dienstverband een aanzienlijk kleinere kans hebben op instroom in de WAO dan de referentiecategorie, dit zijn de kortwerkenden met een afgesloten dienstverband. Deze referentiecategorie, menen wij, omvat personen die vrijwillig, gedwongen of door langdurig verzuim uitlopend in arbeidsongeschiktheid hun baan kwijt raakten. De personen met een baan die zij nog in 2005 bezetten hebben een 53 tot 62 procent kleinere kans op instroom in de WAO. Met name de kans op instroom in de WAO op psychische gronden is veel kleiner dan voor de referentiecategorie. Ditzelfde grote verschil zien we niet terug bij afkeuring op bijzonder-psychische gronden. De verdere onderscheidingen in aantal banen leiden nauwelijks tot een verhoogde instroomkans in de WAO. Alles bij elkaar differentieert het kenmerk aantal banen minder tussen kortwerkenden dan het kenmerk omvang van de banen.

De gemiddelde omvang van de banen die een kortwerkende bezette tussen 1999-2005 differentieert sterk inzake de instroomkans in de WAO en de afkeuringgronden waarop die instroom plaats vindt. In alle gevallen ligt de instroomkans het laagst voor werkenden die een baan van één dag of kleiner vervulden. Dit verbaast niet omdat bij kleine banen de noodzaak en mogelijkheid tot afkeuring beperkt zal zijn. Een opvallend verschil in de werking van het kenmerk omvang van de baan is het volgende. Naarmate de omvang van de baan stijgt van twee naar vijf dagen neemt de kans op instroom in de WAO overall en op instroom op niet-psychische of lichamelijke gronden toe. De stijging is niet sterk en niet continue, maar zichtbaar. Dit ligt anders bij de instroomkans op psychische gronden en op bijzonder-psychische gronden. Bij kortwerkenden met banen van twee dagen is hier de instroomkans het grootst en neemt bij grotere banen weer af, zeker wanneer het de instroomkans op bijzonder-psychische gronden betreft. Dit vatten wij op als een lichte indicatie dat de chronische overbelasting die tot afkeuring leidt op bijzonder-psychische gronden niet louter en alleen voortvloeit uit kenmerken van het werk, maar te maken kan hebben met ander chronische overbelastingsfactoren. *Verwachting 5* komt daarmee grosso modo uit.

We hebben moeite gedaan om in het bestand een factor stedelijkheid op te nemen. De graad van stedelijkheid van de woonplaats die de personen uit ons bestand in 1999 bewoonden, is bepaald op basis van lijsten die het CBS hanteert voor de graad van stedelijkheid van gemeenten. Daarbij worden vijf categorieën onderscheiden op basis van de dichtheid van de bewoning van een gemeente.

We hebben deze indicator opgenomen in ons bestand omdat we tentatief wilden nagaan of stedelijkheid van invloed is op de kans op instroom in de WAO. Een hoge graad van stedelijkheid zou op twee manieren van invloed kunnen zijn op de instroom in de WAO. In de eerste plaats vertonen personen die in een stedelijke context wonen misschien op sterkere wijze de trekken van de moderne, geïndividualiseerde levenswijze. Dit is een levenswijze waarbij personen relatief sterk op zichzelf aangewezen zijn en hoge eisen stellen aan de kwaliteit van het leven op de verschillende levensgebieden. Daarmee samenhangend – en dit is het tweede werkingsmechanisme – bestaat er door de individualisering mogelijk ook minder sociale druk om ondanks zware omstandigheden alle energie te stoppen in continuering van de arbeidsparticipatie. Deze werkingsmechanismen kunnen natuurlijk niet via onze analyse worden vastgesteld, laat staan getoetst. Wat we wel kunnen doen is verkennen *of de graad van stedelijkheid van invloed is op de instroom in de WAO en dan voornamelijk de instroom op psychische gronden; verwachting 6.*

Bij vergelijking van de modellen 5 in de schema's omtrent de indicatoren A, B, C en D blijkt het volgende. Allereerst is, zoals eerder gezegd, de bijdrage van de factor stedelijkheid aan de verklarende kracht van de modellen in vergelijking met de andere factoren klein; het gaat om niet meer dan 0,5 tot 0,7 procent. Verder leiden de verschillen in stedelijkheid als het gaat om de categorieën zeer sterk stedelijk, sterk stedelijk en matig stedelijk nauwelijks tot verschillen in instroomkansen. De kleine verschillen die er zijn, zijn zelfs veelvuldig niet significant. Alleen kortwerkenden die in 1999 woonachtig waren in weinig of niet stedelijke gebieden hebben een duidelijk kleinere kans op instroom in de WAO. Daarbij maakt het weinig uit om welke afkeuringgrond het gaat. Wij zien deze uitkomst als een bevestiging van onze *verwachting 6*. Het grootste deel van Nederland immers is verstedelijkt en hanteert een geïndividualiseerde levenswijze.

6 Samenvatting en conclusies

In dit rapport wordt een analyse gegeven van de instroom in de WAO van personen die na minimaal één jaar afwezigheid in de beroepsbevolking vanaf hun intrede daarin in 1999 maximaal vijf jaar hebben gewerkt. Het aantal werkenden in dit bestand uit 1999 was veel groter dan we hadden verwacht. Aanvankelijk bestond het uit een aantal van ruim 450 duizend. Dit aantal is teruggebracht naar 225 duizend doordat we eruit hebben verwijderd werkenden die hoogstwaarschijnlijk moeten worden aangemerkt als werkende scholieren en studenten. We hebben deze beide categorieën proberen te verwijderen door personen jonger dan 25 jaar met banen van maximaal twee dagen per week uit het bestand te halen. Dan nog hielden we het genoemde aantal van 225 duizend over. Dit is veel groter dan een gemiddeld geboortecohort in Nederland. Dit wijst aan dat heden ten dage de gemiddelde Nederlander niet meer op één bepaald leeftijdsjaar intreedt in de beroepsbevolking om daarna éénmaal op een veel later leeftijdsjaar de beroepsbevolking weer te verlaten. Transitie zoals men dat in de sociale wetenschappen is gaan noemen, waarbij personen nu eens in dan weer uit de beroepsbevolking treden, komen onder personen in ons bestand kennelijk ook voor.

De instromers van 1999 in de beroepsbevolking vormen 3.89 procent van de verzekerde populatie van 1999 (zie tabel 1). Er bestaan grote verschillen tussen de sectoren in het aandeel dan deze starters vormen van de totale verzekerde populatie per sector. Sectoren die een redelijke omvang hebben én een grote oververtegenwoordiging kennen van starters zijn: agrarische bedrijven (10.12 procent); reiniging (7.49); taxi- en ambulance vervoer (4.60); horeca algemeen (5.10); uitzendbedrijven (16.20); culturele instellingen (4.78)..

In aansluiting op het voorgaande is gebleken dat de samenstelling van het bestand van zogenoemde kortwerkenden (exclusief de scholieren en studenten) in 1999 anders is dan wij hadden verwacht. Het bestaat niet voor overwegend uit jonge mannen en vrouwen van beneden de 35 jaar die full-time werken enerzijds en vrouwen van hogere leeftijden met part-time banen anderzijds. Nee, het bestand bestaat uit vrouwen en *mannen* van alle *leeftijden* die in meerderheid *part-time* werken in banen van minder dan drie dagen per week. Hierin komt tot uitdrukking dat veel personen tegenwoordig in eerste instantie beginnen te werken in kleine banen die eventueel later uitgroeien tot full-time banen.

Ook werknemers uit dit bestand van kortwerkenden komen terecht in de WAO. Zij hebben op dat moment een zeer kort arbeidsverleden achter zich. Het is echter mogelijk dat zij in een verleden dat langer terug ligt, al werkten. Dit konden we niet vaststellen. Wij hebben slechts vastgesteld dat de werkenden in ons bestand in 1998 niet werkten en in 1999 wel werkten. Wij vermoeden echter dat in het bestand kortwerkenden 1999 allerlei soorten van herintreders voorkomen. Dit wil zeggen personen die na enkele jaren non-arbeidsparticipatie weer tot de werkende beroepsbevolking toetreden.

Het percentage personen uit het bestand van kortwerkenden dat binnen vier jaar instroomt in de WAO bedraagt 4.3 procent. Tweederde daarvan bestaat uit vrouwen en eenderde uit mannen. Daarmee zijn vrouwen licht oververtegenwoordigd in de WAO-instroom; het bestand van kortwerkenden bestaat namelijk voor ruim 58 procent uit vrouwen. Van de instromenden in de WAO vertrekt voor 2005 weer ruim eenderde gedeelte uit de WAO (1.5 op de 4.3 procent).

Een directe vergelijking tussen de WAO-instroom in 2000 in verhouding tot de totale verzekerde populatie in 1999 (1.53 procent) enerzijds met de WAO-instroom vanuit de kortwerkenden van 1999 (4.3 procent) anderzijds is niet mogelijk. Het ligt voor de hand dat de instroom in de WAO van de kortwerkenden 1999 lager ligt dan de instroom in de WAO berekend over alle verzekerden; dit vanwege het korter arbeidsverleden van de kortwerkenden 1999. Indien beide ongeveer gelijk zouden zijn, dan zou de instroomkans van de kortwerkenden grofweg vier maal zo groot moeten zijn: $4 \times 1.53 = 6.12$ procent. Van de kortwerkenden is immers de instroom gedurende vier jaren (2001-2005) gesommeerd. In feite is de verhouding tussen beide 2.8 (zie tabel 1 laatste kolom). Er zijn een paar relatief grote sectoren met een zeer hoge instroom in de WAO van starters gemeten aan de coëfficiënt van 6.12; dat zijn de volgende sectoren: grootwinkelbedrijf (6.99); bewakingsbedrijven (7.77); overheid, provincies, gemeenten en waterschappen (9.57).

Gemeten aan de gemiddelde instroom in de WAO van 4.3 procent voor alle kortwerkenden – dit is een strenger criterium dan het vorige – zijn er enkele grotere sectoren die een relatief grote instroom kennen: bouwbedrijf (5.23); metaalindustrie (6.88); elektrotechnische industrie (5.33); metaal en technische bedrijfstakken (5.55); zorg (6.42); verzekeringswezen en ziekenfondsen (7.11); chemische industrie (6.58); voedingsindustrie (6.07); bewakingsondernemingen (11.20); overige takken van bedrijf en beroep (7.24); overheid, provincies, gemeenten en waterschappen (14.35).

De meerderheid van de WAO'ers uit dit bestand van kortwerkenden is afgekeurd op niet-psychische of lichamelijke gronden. Ruim eenderde is afgekeurd op uiteenlopende psychische gronden. Van deze personen die op psychische gronden zijn afgekeurd is een klein deel afgekeurd op wat wij hebben genoemd 'bijzondere psychische gronden'. Onder deze titel hebben we bij elkaar gebracht psychische klachten die niet zozeer verwijzen naar persoonlijkheidsstoornissen maar voortvloeien uit acute of chronische overbelasting van 'psychisch normaal toegeruste' persoonlijkheden.

Er is een verschil in het profiel van de personen welke op de drie uiteenlopende afkeuringgronden die wij onderscheiden, worden afgekeurd. Kenmerken die de kans op afkeuring op lichamelijke gronden vergroten zijn de volgende. De sector waarin men werkt is het eerste en belangrijkste kenmerk. Zoals trouwens ook geldt voor de afkeuring op de andere gronden. De tweede belangrijke factor voor afkeuring op lichamelijke gronden is een hogere leeftijd. Naarmate de leeftijd hoger ligt neemt de kans op afkeuring op lichamelijke gronden toe. Het is opvallend dat leeftijd ook onder kortwerkenden dit effect heeft. Dit omdat een hogere leeftijd onder kortwerkenden niet steeds zal samengaan met een langer arbeidsverleden. Het vierde kenmerk dat de kans op afkeuring op lichamelijke gronden verhoogt, is vrouw zijn. Vrouw zijn heeft echter een minder kansverhogend effect dan wanneer het gaat om afkeuring op psychische en bijzonder-psychische gronden. Het derde kenmerk dat de kans op afkeuring op lichamelijke gronden vergroot is de omvang van de baan. Naarmate de baan omvangrijker is, groeit de kans op afkeuring op lichamelijke gronden.

De kenmerken die de kans op afkeuring op bijzonder-psychische gronden verhogen zien er wat anders uit. Ook hier speelt sector de grootste rol. Het kansverhogend effect dat samenhangt met vrouw zijn is sterker dan bij afkeuring op lichamelijke gronden. Het is echter hier minder groot dan wij theoretisch hadden verwacht. Het ligt beneden het niveau van kansverhoging door vrouw zijn op psychische gronden overall. In het laatste geval is het effect van vrouw zijn het hoogst. De rol van leeftijd is een andere dan bij afkeuring op lichamelijke gronden. De grootste kans op afkeuring op bijzonder-psychische gronden doet zich voor niet in de hoogste leeftijdscategorieën maar in de leeftijdscategorieën van 25-45 jaar. Tegelijk is opvallend dat het met name banen twee a drie dagen zijn die een kansverhogend effect hebben op afkeuring op bijzonder-psychische gronden. Dit is een duidelijk andere samenhang dan we zagen bij de afkeuring op lichamelijke gronden. Daar stijgt de kans op afkeuring met de omvang van de baan die de kortwerkende heeft.

Het profiel van de personen die afgekeurd worden op psychische gronden in de brede zin, ziet er weer anders uit. Een kansverhogend effect hebben de volgende kenmerken van kortwerkenden. Ook hier is het effect van de specifieke sector het hoogst. Daarbij staat sector waarschijnlijk voor een complex van kenmerken. Het effect van vrouw zijn is zoals gezegd hier het sterkst in vergelijking met de andere afkeuringgronden. Het effect van het kenmerk leeftijd is betrekkelijk klein en vlak en ook het effect van de omvang van de baan.

De analyse omtrent de instroom in de WAO vanuit de kortwerkenden 1999 vatten we op de volgende wijze op zijn kortst samen. Er bestaat een verschil in het effect van leeftijd, geslacht en baanomvang op de kans op instroom in de WAO al naar gelang de grond waarop de afkeuring plaats vindt. De kans op afkeuring op niet-psychische of lichamelijke gronden wordt versterkt door een hogere leeftijd, vrouw zijn en een grotere omvang van de baan. De kans op afkeuring op bijzonder-psychische gronden wordt versterkt door de kenmerken: vrouw zijn (maar dan minder sterk dan bij afkeuring op lichamelijke gronden); daarnaast is de kans hier het grootst in de leeftijdscategorieën 31-45 jaar en bij banen van twee a drie dagen. Dit suggereert dat andere zaken dan alleen de zwaarte van de baan een relatief grote rol spelen bij afkeuring op bijzondere psychische gronden. De kans op afkeuring op andere dan bijzondere psychische gronden – wij noemden dit afkeuring op persoonlijkheidsstoornissen – wordt vooral vergroot door vrouw-zijn (het grootste gevonden effect van geslacht). De omvang van de baan en de leeftijd spelen in vergelijking met de afkeuringen op de andere gronden een zeer kleine rol.

Wat kunnen we zeggen over het zogenoemde *healthy worker* en *weak worker effect*, waarmee we dit rapport openden? Ook onder de kortwerkenden bestaat er een *healthy worker effect* en wel bij de afkeuringen op lichamelijke gronden. Wel moet erbij worden opgemerkt dat het gegeven opvalt dat ook kortwerkenden naarmate zij een hogere leeftijd hebben, eerder worden afgekeurd. Het is waarschijnlijk dat een groot deel van de kortwerkenden een relatief kort arbeidsverleden heeft, zelfs als een deel van hen bestaat uit herintreders. Wat het aandeel herintreders is in dit bestand van kortwerkenden 1999 hebben we door de wijze waarop dit bestand is gegenereerd niet kunnen vaststellen. Het grote effect van leeftijd bij afkeuring op lichamelijke gronden zonder dat aan die hogere leeftijd bij deze kortwerkenden al te sterk een langer arbeidsverleden is gekoppeld, duidt niet zozeer op slijtage door het werk (risk professional), maar vooral op een risk social.

Een *weak worker effect* zoals wij dat veronderstelden te bestaan bij kortwerkenden is aanwijsbaar bij personen die afgekeurd worden op bijzonder-

psychische gronden. Wij verbonden dat weak worker effect zowel aan intrinsieke, persoonlijke kenmerken van de werkende die de belastbaarheid beperken als aan hoge belasting ook buiten het werk (bijvoorbeeld door een zogenoemde *dubbele belasting* bij vooral vrouwen). Deze combinatie zou al snel na de start van het werk leiden tot langdurig verzuim en instroom in de WAO. Bij de afkeuring op bijzondere psychische gronden speelt kennelijk deze combinatie van factoren een rol; de afkeuring geschiedt op gronden van psychische overbelasting terwijl de belasting in veel gevallen qua omvang van de baan niet maximaal is. Een en ander speelt zich relatief vaak af in de leeftijdscategorie 31-45 jaar. Dit is in de levenscyclus van de moderne Nederlander de periode van de eventuele gezinsopbouw. Bij de afkeuringen op andere dan de bijzondere psychische gronden – wij gaven aan dat het daarbij primair gaat om afkeuringen op persoonlijkheidsstoornissen – spelen kennelijk intrinsieke kenmerken van de werkende een hoofdrol; deze afkeuringen staan namelijk het meest van de drie typen van afkeuringgronden los van leeftijd en omvang van de banen. Dit suggereert dat bij de afgekeurden persoonlijkheidsstoornissen naar boven zijn gekomen die al langer latent aanwezig waren, welke zich zonder directe relatie met het werk hebben geactualiseerd.